

→

[illegible]

กลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เฉพาะนอกประเทศไทย

จ้วง

จ้วงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทจำนวนมากที่สุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อยู่นอกดินแดนประเทศไทย แหล่งตั้งถิ่นฐานใหญ่ของชาวจ้วงอยู่ในมณฑลกว่างซีซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเป็นชนหมู่มาของมณฑลนี้ กลุ่มชาติพันธุ์จ้วงทวีความสำคัญขึ้นในวงวิชาการเมื่อมีการพบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงความเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ความรู้ด้านสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงเป็นเรื่องใหม่ เอกสารที่เกี่ยวข้องเพิ่งมีปรากฏเผยแพร่ตั้งแต่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา และยังมีอย่างจำกัด

สถานภาพผลงานการศึกษา

เอกสารการศึกษา จ้วง-ไท-ไทย สายใยแห่งวัฒนธรรม (รัตนพร เศรษฐกุล และ เบญจา อ่อนท้วม, 2536) แม้ไม่ได้เน้นเนื้อหาสาระด้านสถาปัตยกรรม แต่ก็ได้บรรยายถึงบ้านเรือนของชาวจ้วงไว้โดยสังเขป โดยได้กล่าวถึงลักษณะเบื้องต้นของเรือนตามแบบแผนดั้งเดิมที่เรียก "กานหล่าน" ซึ่งหมายถึงเรือนใต้ถุนสูง ต่อมาภายหลังลักษณะบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไป ส่วนใหญ่ปลูกเป็นบ้านชั้นเดียว แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 3 ส่วน คือ ห้องโถงกลาง ห้องนอน และส่วนหลังเป็นห้องครัวและที่ซักล้าง บริเวณหน้าบ้านมีคอกเลี้ยงสัตว์จำพวกหมู เป็ด ไก่ และกระต่าย

รูปลักษณะกานหล่านของชาวจ้วงปรากฏภาพแจ่มชัดขึ้นใน "ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจ้วง" (หลี่ ฟู เจิน, 2539) เอกสารการศึกษาดังกล่าวได้อธิบายลักษณะของเรือนยกใต้ถุน มีทั้งเรือนแบบง่าย ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่หรือกิ่งไม้เล็กๆ หลังคามุงด้วยหญ้าคา จนถึงเรือนระดับดีที่สร้างด้วยไม้จริง หลังคามุงกระเบื้อง รูปแบบทั่วไปของ "บ้านแบบ 'กานหล่าน' นี้มักจะสร้างเป็น 2 ชั้น ชั้นบนคนอยู่ชั้นล่างเป็นคอกสัตว์ บ้านเรือน 'กานหล่าน' บางบ้านสร้างเป็น 3 ชั้น ชั้นล่างเป็นคอกหมู ชั้นกลางคนอยู่ ชั้นบนเก็บเสบียงอาหารและของจีปาละ" (หลี่ ฟู เจิน, 2539:52) ภาพเรือนใต้ถุนสูง ก่อสร้างด้วยไม้ล้วน หลังคาทรงมนิลามีความลาดชันไม่มากนัก มุงด้วยกระเบื้องที่ผ่านกาลเวลาจนมีสีคล้ำ ก่อให้เกิดความเข้าใจในสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัยของชาวจ้วงได้ในเบื้องต้น

"การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจ้วง" (บัญญัติ ชุ่มเกษร วนิดา พึ่งสุนทร และ Qin Cai Luan, 2539) เป็นเอกสารการศึกษาที่เน้นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทยและจ้วงใน 2 ประเด็น คือ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบของเรือน สำหรับด้านรูปแบบของเรือนนั้นมุ่งเปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างในการขยายตัวของเรือนเป็นหลัก ด้วยการแสดงแบบสังเขปซึ่งเป็นแบบสถาปัตยกรรมอย่างหยาบประกอบการศึกษาเปรียบเทียบเรือน 3 ประเภท คือ เรือนเดี่ยว เรือนขยาย และเรือนหมู่ อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาเรือนเดี่ยวและเรือนขยายทั้งของไทย

และจ้วงอยู่บนพื้นฐานของเรือนยกใต้ถุนสูงเหมือนกัน จึงปรากฏข้อสรุปที่มีลักษณะร่วมในการขยายตัว ในขณะที่การศึกษาเรือนหมู่ของไทยเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเรือนหมู่ของจ้วง อันเป็นเรือนติดดินที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมอันจึงปรากฏข้อแตกต่างกันอย่างมาก

ข้อสรุปที่ชัดเจนของนักวิชาการจ้วงเกี่ยวกับลักษณะเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวจ้วง คือ กานหลานเป็นเรือนตามแบบแผนดั้งเดิม แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไป สภาพแวดล้อมแตกต่างจากเดิม และมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมากขึ้น “ดังนั้นคนจ้วงจึงเปลี่ยนมาสร้างบ้านชั้นเดียวมากยิ่งขึ้น แยกห้องครัวและคอกสัตว์ออกจากตัวบ้าน” (หลี ฟู เจิน, 2539 : 52) การศึกษาค้นคว้าโดยนักวิชาการไทยก็ปรากฏข้อสรุปถึงพัฒนาการบ้านของชาวจ้วงในทำนองเดียวกันนี้

ทั้งนี้ การที่นักวิชาการไทยมีโอกาสดำเนินงานไปเก็บข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมยังถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวจ้วงในช่วงระยะเวลาอันสั้น เป็นข้อจำกัดสำคัญประการหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลไม่สามารถกระทำได้อย่างลุ่มลึก

สรุป

กล่าวได้ว่า การศึกษาค้นคว้าด้านสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงเพิ่งอยู่ในขั้นเริ่มต้น เอกสารการศึกษาเท่าที่ปรากฏล้วนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมเพียงสังเขป ซึ่งส่วนใหญ่เน้นศึกษาอาคารประเภทบ้าน ความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของชาวจ้วงจึงนับเป็นเรื่องใหม่ในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรมที่ควรดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กานหลานซึ่งเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงแบบแผนดั้งเดิมกลายเป็นของเก่าที่ชาวจ้วงลดความนิยมลงโดยลำดับ แต่ในทางสถาปัตยกรรมถือเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมของชาวจ้วง

4.3 สาขาศิลปกรรม

เอกสารโทศึกษาในสาขาศิลปกรรมจากการสืบค้นตามเกณฑ์ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 อันสามารถจะจำแนกเป็นเอกสารที่ใช้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างๆ ทั้งในต่างประเทศและนอกประเทศ ได้ดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทจีน
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ซึ่งรวม
ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน
- กลุ่มชาติพันธุ์จ้วง
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทคำตี้

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการศิลปกรรม ซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายได้จัดทำตารางสถานภาพโทศึกษาในสาขาศิลปกรรม โดยการสรุปตารางข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กับทั้งยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพโทศึกษาของสาขาศิลปกรรมได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารถูกศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ				
		กน	ท	บค	บช	อ	อช	อชค	อชคค	อชคคค	อชคคคค	อชคคคคค	อชคคคคคค	อชคคคคคคค	อชคคคคคคคค	อชคคคคคคคคค	อชคคคคคคคคคค	อชคคคคคคคคคคค	อชคคคคคคคคคคคค
1		●	●	●															
2		●	●																
3		●	●																
4		●	●																
5		●	●																
6		●	●																

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ชุมชน	ครอบครัวแบบ	อุตสาหกรรม/เชิงธุรกิจ	กททท	ผลิตภัณฑ์เฉพาะ
7	มนทปเขียนใหม่ (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. 2529)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
8	"ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังราย" (มาตุ อัมภานนท์. 2524)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
9	"ภาพเขียนสีภายในวิหารนำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง" (สมพงษ์ คันธสายบัว. 2524)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
10	"วิหารโถง หุ้มโอง สกฤตราช้างลำปาง" (สามารถ สิริเวชพันธุ์. 2524)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
11	ศิลปปะบนใบเสมา (น. ณ. ปากน้ำ. 2524)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
12	"สถาปัตยกรรมและภูมิภาครวมล้านนาไทยสมัยโบราณ" (เอ.บี. กิริสโวลด์. 2525)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน
13	"ศิลปะสถาปัตยกรรมเขียนใหม่" (เสนอ นิลเดช. 2525)	บษท.๒๒	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน	ศิลปกรรมแบบผสมผสาน

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเลข	เลขเลข/ปีเลข	บทกวี	เลขเลขเลข	บทกวี
14	วัดพระสิงห์ (วิยะดา ทองมิตร, 2526)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
15	ศิลปสถาปัตยกรรมล้านนา (เสนอ นิลเดช, 2526)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
16	วัดพระสิงห์ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2526)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
17	ศิลปสถาปัตยกรรมเชียงใหม่ (เสนอ นิลเดช, 2526)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
18	โครงสร้างจิตรกรรมผ่านล้านนา เล่ม 2 (สน สิมตัง, 2526)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
19	ศิลปสถาปัตย์ไทย (เสนอ นิลเดช, 2527)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					
20	วัดเจ็ดยอด (มหาโพธิ์ธรรม) : ศิลปะยุคทองของล้านนา (มารุต อัมรานนท์, 2527)	กน	เลขเลข	เลขเลขเลข	เลขเลข					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						พระราชนิพนธ์	พระราชนิพนธ์	พระราชนิพนธ์	พระราชนิพนธ์	พระราชนิพนธ์
21	ศิลปกรรมไทย (สงวน รวมนุญ. 2529)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
22	"เมืองน่าน" (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ และคณะ, 2530)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
23	วิหารจามเทวี วัดปรางค์กู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
24	"ประวัติศาสตร์และศิลปะ" (สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, 2530)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
25	"ปัญหาของศิลปะล้านนา : ก่อนอาณาจักรเชียงใหม่" (ประยูร จตุพรพิชญ์, 2531)	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเงิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
		ไทย	ญ	บอชญ	บชญ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน		เนื้อหาสาระ					
		อญ	ญ	บอญ	บชญ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ	อื่นๆ
33	ศิลปะเขียนแลน (ศิลปะล้านนา) และศิลปะสุโขทัย (สันติ เล็กสุขุม, 2534)	●																	
34	"ความงามกับความหมายของปูบัน วัดเจ้ายอดเมืองเชียงใหม่" (สันติ เล็กสุขุม, 2534)	●																	
35	กิจกรรมวัดยางหลวง : บทบาทศิลปะพม่า-ล้านนาในหุบเขาแม่แจ่ม (สุรศักดิ์ สุขสวัสดิ์, 2534)	●																	
36	"กิจกรรมวัดยางหลวง : การค้นหาประวัติศาสตร์แม่แจ่มจากงานศิลปกรรม" (สุรศักดิ์ สุขสวัสดิ์, 2534)	●																	
37	"การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่" (วรวิญญ์ บุญยสุรัตน์, 2535)	●																	
38	วัดพระสิงห์ศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในล้านนาไทย (จิรศักดิ์ เดชวงษ์ญา, 2535)	●																	
39	การศึกษาประติมากรรมรูปสัตว์ประดับสถาปัตยกรรมทางศาสนา เชียงใหม่ในพุทธศตวรรษที่ 24 (พนมบุตร จันทรโชติ, 2536)	●																	

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบสังคม	ระบบการปกครอง	วัฒนธรรม	ศาสนา
40	การสำรวจแหล่งประติมากรรม เต็ม 1 (ภาคเหนือตอนบน) (กรมศิลปากร, 2536)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
41	"จิตรกรรมฝาผนังวัดบ้านโป่ง สังคมล้านนาที่ขาดหายไป" (สุรศักดิ์ สุรศักดิ์, 2537)		จิตรกรรมฝาผนัง	จิตรกรรมฝาผนัง						
42	"ภาพจิตรกรรมผ่านผนัง ประเพณีสิบสองเดือนของล้านนาไทย" (พรชัย ไชยมา, 2537)		จิตรกรรมผ่านผนัง	จิตรกรรมผ่านผนัง						
43	การสำรวจแหล่งประติมากรรม เต็ม 2 (ภาคเหนือตอนบน) (กรมศิลปากร, 2537)		อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน	อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน						
44	น่ายนธ์ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย (วิที พานิชพันธุ์, 2537)		สถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรม						
45	"ความสัมพันธ์ด้านรูปแบบระหว่างพุทธศิลป์ในทวารวดีสุโขทัยและอยุธยา" พระแก้วมรกต" (ศักดิ์ชัย ลายสิงห์, 2537)		พุทธศิลป์	พุทธศิลป์						
46	ลานปูนปั้น (กรมศิลปากร, 2540)		ปูนปั้น	ปูนปั้น						

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบสังคม	ระบบเทคโนโลยี	ระบบนิเวศ
47	"หน้าแผนแบบบ้านนาของวิหารในจังหวัดเชียงใหม่" (วรศักดิ์ บุญสุรัตน์, 2537)	บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบเศรษฐกิจ	•		•	
48		บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบสังคม	•		•	
49		บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบเทคโนโลยี			•	
50		บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบนิเวศ				•
51	"จรรยาบรรณวิชาชีพสถาปนิก ๒๒" (จิรศักดิ์ เสงี่ยม, 2538)	บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบเศรษฐกิจ				
52	นรคทพ.๖๖๒ (ศึกษาศาสตร์จังหวัดลำพูน, 2538)	บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบสังคม				
53	"สถาปัตยกรรมศาสตร์ศึกษาศาสตร์ผ่านงานเขียนใหม่" (ภาณุพงษ์ เสงี่ยม, 2538)	บศก.๖๖๒	เอกสาร/คู่มือ/แบบแปลน	คู่มือ/แบบแปลน	ระบบเทคโนโลยี				

[illegible]

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบเทคโนโลยี	สังคม/วัฒนธรรม	สุขภาพ	สุนทรียะ
61	หอไตรวัดพระสิงห์ : ประวัติลักษณะศิลปกรรมและแนวทางการอนุรักษ์ (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา และคณะ, 2539)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●				●
62		ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			
63	"ลายคำเลาหวาพระพุทธรูปพระธาตุลำปางหลวง" (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา, 2540)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			
64	"วิหารวัดปางยางคอกกับลวดลายจิตรกรรมของล้านนา" (ใจรัก สิริคำ, 2540)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			
65	"หนังสือโครงการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช" (จิรศักดิ์ เศรษฐ์ญา, 2540)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			
66	"วิหารวัดคันแก่น : แบบแผนและคุณค่าที่คงอยู่ของสถาปัตยกรรมล้านนา" (นาค พุ่มพูนทด, 2540)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			
67	"จิตรกรรมบนผนังของวัดพระธาตุลำปางหลวง" (ปาริสุทธิ สาริกะวณิช, 2540)	ไทย	อสังหาริมทรัพย์	อสังหาริมทรัพย์	ระบบเศรษฐกิจ	●	●			

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประเพณี/พิธีกรรม	ภูมิปัญญา/วิถีชีวิต	ศิลปกรรม/งานช่าง	ภาษา
68	"วิหารวัดป่าสาทรอยต่อทางยุทธศาสตร์ของล้านนา" (พงษ์สิทธิ์ ศิลปบรรณรักษ์, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
69	"ลวดลายสลักไม้ล้านนากับศรัทธาของบรรพชน" (อภิรักษ์ ใจแจ่ม, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
70	"การตกแต่งผนังด้านหลังหรือส่วนหลังพระประธาน.....ภาพเป็น แค่อี๊ด" (จุฑา ดวงพิมพ์, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
71	"จิตรกรรมผ่านผนังบ้านลำปาง" (ภาณุพงษ์ เสดาสม, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
72	"การก้าวเดินของรูปแบบลวดลายปูนปั้นล้านนา" (มงคล มานะรุ่งฤทธิ์, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
73	"นวนิยายพาพระเจ้า : งานศิลปกรรมที่ควรค่าแก่การทวงแหน" (ถกิต ดุแกว, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●
74	"สัปดาห์ : งานศิลปกรรมแห่งความเชื่อ" (สิริศักดิ์ เสือแพง, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทเขิน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
					ระบบเลข ระบบเลขไทย	เลขไทย/เลขไทย เลขไทย/เลขไทย เลขไทย/เลขไทย เลขไทย/เลขไทย เลขไทย/เลขไทย
75	"ลำดับประวัติความเป็นมาของ พ.ศ. 2300" (สุรพล คำวิจิตร, 2540)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
76	"พัฒนาการของงานศิลปะล้านนา" (สุรพล คำวิจิตร, 2540)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
77	"ปูเน่เป็นเมืองเก่า : พัฒนาการจากหลักฐานสู่ความเป็นล้านนา" (สุรพล คำวิจิตร, 2540)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
78	"การอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในเชียงใหม่" (สุรพล คำวิจิตร, 2540)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
79	จิตรกรรมเขียนผ้า (วิถี พานิชพันธ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
80	ตำนาน : ศิลปะไม้แกะสลักของชาวล้านนาไทย (พระคุณเจ้า บุญประเสริฐ ณ เชียงใหม่, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร
81	"Ham yon, The Magic Tesicle" (Nimmanahaeminda, Kraissn, 1966)	บศ. ๒๕๔๒	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยวน-ไทจีน	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						รูปถ่าย	แผนที่	แบบร่าง	อื่นๆ
82	The Kamthieng House : Its History and Collections (Krug, Sonia and Shirley Duboff, 1982)	•	•	•	•	•	•	•	•
83	"The Earliest Datable Buddha Image of Lan Na Thai." (Krairiksh, Pinya, 1984)	•	•	•	•	•	•	•	•
84	Art in Thailand : A Brief History (Diskul, Subhadradis, 1986)	•	•	•	•	•	•	•	•
85	"On Tattoo of the Dai Nationality" (Ruiyao, Cheng, 1990)	•	•	•	•	•	•	•	•
86	"Palm-leaf Manuscripts and History—writing in Premodern Northern Thailand" (Wyatt, David K., 1996)	•	•	•	•	•	•	•	•

ไทยวน ไทเชิน

สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการรวบรวมเอกสารทางวิชาการด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเชินนั้น พบว่ามีจำนวนอยู่อย่างมากมาย และเนื้อหาสาระของเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ก็จะเกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมใน 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ งานจิตรกรรม และงานประติมากรรม

สำหรับเอกสารวิชาการทางด้านจิตรกรรมนั้น มักจะกล่าวถึงรายละเอียดของส่วนประณีตศิลปกรรมในศาสนสถาน เช่น การศึกษางานภาพจิตรกรรมฝาผนังในอาคารทางศาสนา ซึ่งเนื้อหาสาระของการศึกษาก็ครอบคลุมประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์ รูปแบบและโครงสร้างของภาพ ลักษณะและเทคนิควิธีการที่ใช้ในการเขียนภาพ และการอนุรักษ์งานจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะแตกต่างกันออกไป สำหรับกลุ่มแรกนั้นก็เป็นการศึกษาถึงงานจิตรกรรมของชาวไทยวนและไทเชินเพื่อให้เกิดภาพรวม ตัวอย่างเช่น ในหนังสือ *จิตรกรรมฝาผนังล้านนา* (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2532) ซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้ทั่วไปในประเด็นของรูปแบบเฉพาะและเรื่องราวที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนังล้านนาโดยทั่วไป ซึ่งก็ได้กล่าวถึงตำแหน่งของการเขียนภาพในอาคารด้วย นอกจากนี้ก็มีงานศึกษาอื่นๆ ในลักษณะเช่นเดียวกันอีก เช่น *โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังล้านนา* (สน สิมাত্রัง, 2526)

ส่วนเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเชินในอีกลักษณะหนึ่งนั้น ก็เป็นการศึกษางานจิตรกรรมมุ่งเน้นเฉพาะแหล่งเท่านั้น ซึ่งก็ได้มีการดำเนินการศึกษาไปแล้วมากมายในสถานที่ต่างๆ ดังนี้ *การวิวนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารลายคำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่* (เสรี นิลประพันธ์, 2517), *การวิเคราะห์สีในจิตรกรรมฝาผนังเขตจังหวัดเชียงใหม่* (สน สิมাত্রัง, 2521), *ภาพเขียนสีภายในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง* (สมพงษ์ คันธสายบัว, 2524), *จิตรกรรมฝาผนังพื้นบ้านลำปาง* (ภาณุพงษ์ เลาสม, 2540), *จิตรกรรมบนผนังคอสองในวิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวง* (ปาริสุทธิ์ สาริกะวณิช, 2540), และ *จิตรกรรมเวียงต้า* (วิดิ พานิชพันธุ์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) เป็นต้น นอกจากการศึกษาศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังแล้ว เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมของชาวไทยวนและไทเชิน ก็ยังรวมถึงงานตกแต่งลวดลายในลักษณะอื่นๆ ด้วย เช่น การศึกษาเกี่ยวกับ *ยันต์ล้านนา* (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2539) และ การศึกษา กนกล้านนา (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา, 2539) เป็นต้น

ส่วนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานประติมากรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเชินนั้น ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งได้มีการศึกษากันมาค่อนข้างมากมาย การศึกษาลักษณะของงานประติมากรรม

ที่สำคัญก็ได้แก่ งานปูนปั้น ซึ่งจากการสำรวจค้นคว้าพบว่าได้มีการศึกษาเอาไว้แล้วมากมาย และ ประเด็นของเนื้อหาสาระของเอกสารศึกษาดังกล่าวก็พอสรุปได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับครอบคลุมในด้านต่างๆ ทั้งประวัติศาสตร์ การอธิบายลักษณะรูปแบบของงาน ปรัชญาความเชื่อ เทคนิคการก่อสร้าง และการอนุรักษ์ งานศึกษาดังกล่าวก็ได้แก่ ปูนปั้นล้านนา (น. ณ. ปากน้ำ, 2534), การสำรวจแหล่ง ประติมากรรม เล่ม 1 (กรมศิลปากร, 2536), การสำรวจแหล่งประติมากรรม เล่ม 2 (กรมศิลปากร, 2537), ลายปูนปั้น (กรมศิลปากร, 2540) เป็นต้น

ส่วนงานประติมากรรมซึ่งเป็นพระพุทธรูปก็ได้มีการศึกษามาแล้วอยู่อย่างมากมายเช่นกัน เอกสารการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ศิลปในประเทศไทย (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2518) ประเด็นสำคัญของการศึกษานี้ก็ได้มุ่งเน้นในการอธิบายถึงรูปแบบของพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน โดยในการศึกษานั้นได้แบ่งออกเป็นสองลักษณะด้วยกัน ได้แก่ มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปแบบปาละของอินเดีย โดยจะมี พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม ขมวดพระเกศาใหญ่ พระพักตร์กลมอมยิ้ม พระหนุเป็นปม พระองค์อวบอ้วน พระอุระนูน ชายจีวรเหนือพระอังสาชันส้นปลายเป็นลายเชี้ยวตะขาบ ขอบทำปางมารวิชัย ชัดสมาธิเพชร แลเห็นฝ่าพระบาททั้งสองข้าง ฐานมีกลีบบัวคว่ำหัวหงายและเกศบัวปนะกอบ หล่อด้วยสัมฤทธิ์ ส่วนพระพุทธรูปเชียงแสนอีกลักษณะหนึ่งก็ได้แก่ พระพุทธรูปที่มีลักษณะพระรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูม หรือ บางครั้งก็เป็นรูปเปลวไฟ ขมวดพระเกศาเล็ก พระพักตร์มักเป็นรูปไข่ ชายจีวรยาวลงมาถึงพระนาภี ประทับนั่งขัดสมาธิราบแลเห็นฝ่าพระบาทแต่เพียงข้างเดียว

นอกจากการศึกษาลักษณะภาพรวมของพระพุทธรูปเชียงแสนแล้ว เอกสารการศึกษาถึงรายละเอียดของลักษณะพระพุทธรูปโดยช่างสกุลต่างๆ ในทางเหนือก็มีปรากฏอยู่เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ นันทนา ปกป้อง (2537) ใน เรื่อง พระพุทธรูปสำคัญของชาวเชียงใหม่ เป็นต้น

นอกจากเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานปูนปั้นและพระพุทธรูปแล้ว เอกสารการศึกษางานประติมากรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขินที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การแกะสลักไม้ ซึ่งเอกสารสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ก็ได้แก่ ไม้แกะสลักอีสาน (แน่นน้อย ปัญจพรรค และคณะ, 2537) สำหรับประเด็นในศึกษานี้ก็ได้มุ่งเน้นถึงบทบาทของไม้ในการสร้างงานประติมากรรมของชาวล้านนา เช่น การใช้ไม้ในการก่อสร้างเป็นพุทธสถาน ปราสาทราชวัง และเรือนล้านนา รวมทั้งได้นำเอาไม้ไปเป็นวัสดุสำหรับแกะสลักพระพุทธรูป องค์ประกอบสำหรับตกแต่งบ้านพักอาศัย บุษบก ธรรมาสน์ อาสนะ ตุ้ง และ สัตตภัณฑ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงลักษณะของลวดลายต่างๆ ในการแกะสลักไม้ซึ่งเป็นแบบฉบับของชาวล้านนาอีกด้วยซึ่งได้แก่ ลายกนก ลายเครือเถา ลายดอกไม้ใบไม้ ลายเมฆและเมฆไหล และลายสัตว์ เป็นต้น

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของกลุ่มกับชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขินนั้น พบว่าเอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้นี้อยู่อย่างมากมาย แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมุ่งเน้นประเด็นการศึกษาไปในเรื่องของรูปแบบและลักษณะของงานศิลปกรรม ส่วนประเด็นการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ยังปรากฏอยู่อย่างจำกัด โดยเอกสารการศึกษาที่มุ่งประเด็นไปถึงการอนุรักษ์นั้นมักจะดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก เช่น กรมศิลปากร

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ใต้ลือ	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ					
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา				
						ระบบเศรษฐกิจ	ระบบเทคโนโลยี	เกษตรกรรม/ปศุสัตว์	สุขภาพ	ศาสนา
1	โอบล้อมสองพันนา เล่ม 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
2	การศึกษาหมู่บ้านใต้ลือในจังหวัดลำปาง (ประจัน รักพงษ์ และคณะ, 2535)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
3	"วิหารใต้ลือในจังหวัดน่าน" (ประเสริฐ สุยะนา, 2540)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
4	ใต้ลือ (จิรา อากาศ และคณะ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
5	"จิตรกรรมผ่านผนังวัดหนองบัว" (สน สีมารัง, 2521)	●	●	●	●	●	●	●	●	●
6	วัดภูมินทร์และวัดหนองบัว (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2529)	●	●	●	●	●	●	●	●	●

ทลื้อ

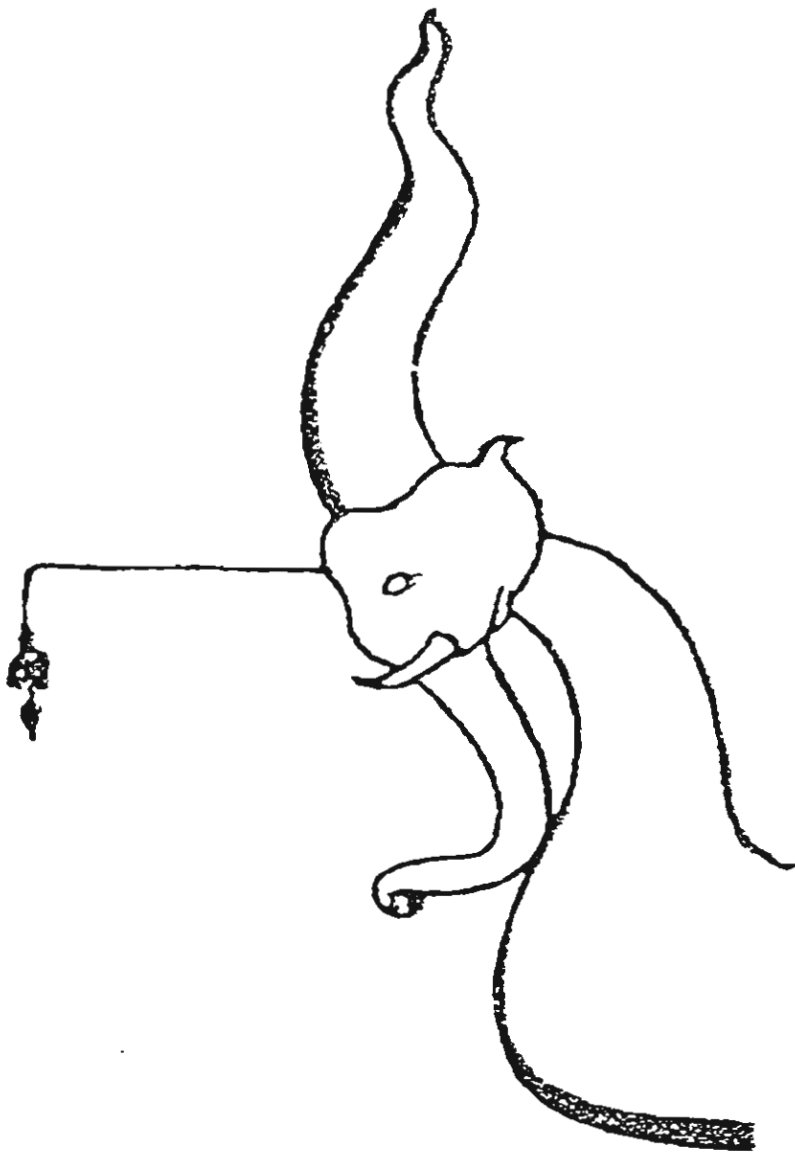
สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการรวบรวมเอกสารการศึกษาวิชาการทางด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนั้น ได้พบว่าเอกสารวิชาการดังกล่าวนี้มีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด และเอกสารเกี่ยวข้องที่พบนั้นก็ยังมีเนื้อหาสาระทางด้านศิลปกรรมโดยสังเขปเท่านั้น สำหรับเอกสารการศึกษาสำคัญที่เกี่ยวข้องเท่าที่พบในขณะนี้ได้แก่ การศึกษาแบบแผนทางศิลปกรรมของชาวไทลื้อเรื่อง "วิหารไทลื้อในจังหวัดน่าน" (ประเชษฐ สุยะนา, 2540) ซึ่งประเด็นสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ก็คือ การค้นหาลักษณะการตกแต่งอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ โดยการศึกษาดังกล่าวนี้ได้กล่าวถึงการประดับลวดลายตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมจากตัวอย่างของวัดไทลื้อในเขตพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งก็ได้แก่ วัดต้นแหลง และวัดหนองแดง ซึ่งผลการศึกษานั้นก็ได้อธิบายบางประการเกี่ยวกับรูปแบบลวดลายการตกแต่งอาคารศาสนสถานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้ออันได้แก่ ปานลม และช่อฟ้าซึ่งเป็นรูปลักษณะของช้างและหงส์รวมกันหรือที่เรียกกันว่า "นกหัสติลิงค์" นั่นเอง ส่วนเชิงชายของอาคารที่ศึกษานั้นก็มีลักษณะเป็นแบบเฉพาะของชาวไทลื้ออีกเช่นกัน ก็คือ เชิงชายของอาคารศาสนสถานศึกษาจะมีลักษณะเป็นลวดลายที่ฉลุลงไปในแผ่นไม้และนำมาเรียงต่อเนื่องกันเป็นลวดลายน้ำหยด นอกจากนี้แล้ว เอกสารวิชาการดังกล่าวนี้ก็ยังได้กล่าวถึงความ เป็นเอกลักษณ์ของงานทางด้านศิลปกรรมของชาวไทลื้อในส่วนรายละเอียดอื่นๆ อีก เช่น ฐานชุกชี หน้าบัน กระเบื้องมุงหลังคาเป็นเสา ฝาเพดาน และคอสอง

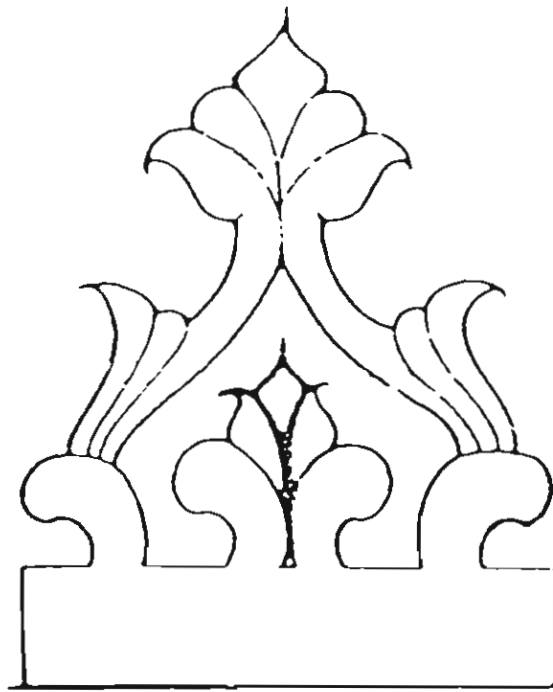
นอกจากเอกสารวิชาที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านประติมากรรมของชาวไทลื้อแล้ว ก็ได้พบเอกสารการศึกษางานทางด้านจิตรกรรมของชาวไทลื้อด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม เอกสารดังกล่าวก็ยัง คงมีจำนวนจำกัดอยู่ค่อนข้างมาก เอกสารวิชาการสำคัญที่เกี่ยวข้องนี้เป็นการศึกษา *จิตรกรรมฝาผนังที่วัดหนองบัว* โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ สน สิมাত্রัง ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยประเด็นเนื้อหาของการศึกษาในครั้งนี้ก็เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เทคนิคและวิธีการเขียนภาพจิตรกรรม เนื้อหาและลักษณะของภาพจิตรกรรม เช่น ลักษณะท่าทางและการแต่งกายของผู้คนภายในภาพ ลักษณะของปราสาทราชวัง อาคารบ้านเรือน ภาพของยานพาหนะ ภาพธรรมชาติ และสภาพลักษณะบรรยากาศ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของภาพเขียนและพื้นที่ภายในอาคาร และลักษณะการจัดองค์ประกอบบนฝาผนังด้วย นอกจากเอกสารวิชาการของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สน สิมাত্রัง แล้ว เอกสารวิชาการอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมของชาวไทลื้อก็มีปรากฏอยู่บ้างเช่นกัน ได้แก่ หนังสือเรื่อง *วัดภูมินทร์และวัดหนองบัว* โดย แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2529) แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาในพื้นที่แหล่งเดียวกันคือ จังหวัดน่าน

สรุป

จากการสำรวจค้นคว้าเอกสารวิชาการในด้านศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนั้น อาจกล่าวได้ว่า เอกสารวิชาการที่มีเนื้อหาสาระดังกล่าวยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด สำหรับเอกสารที่ปรากฏอยู่ ส่วนใหญ่นั้นก็มักจะมีสาระที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของชาวไทลื้อโดยสังเขปเท่านั้น และมักจะเน้น การศึกษาไทลื้อเฉพาะแหล่งเท่านั้น คือ จังหวัดน่าน สำหรับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปกรรมของ ไทลื้อในพื้นที่อื่นๆ ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนประเด็นเนื้อหาสำคัญในการศึกษาก็มักเกี่ยวข้องกับ สถาปัตยกรรมวัดเป็นหลัก

ลักษณะของข้อฟ้าซึ่งเป็นแบบแผนของชาวไทลื้อ

ลักษณะเชิงชายซึ่งเป็นลวดลายเฉพาะของชาวไทลื้อ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทใหญ่	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา
1	ลายสักไทใหญ่ (ลายสม ธรรมชี่, 2538)	บศก.วลช บธช.วลช นุ อนุ	โลอู บทกวีระบบเสียงบอ เสียงเสียงสูงทักทักเสียงนก เสียงทักทักเสียงนก บทกวีเสียงสูง/เสียงต่ำ เสียงทัก	หูละเสียงเสียงสูงทัก เสียงเสียงทักทักเสียง ทักทักเสียงสูงทัก	ระบบเสียงสูง ระบบเสียง	มนุษย์ สมบัติเสียง เสียงเสียง/เสียงสูง บทกวี เสียงเสียงสูง
2	วัดจองคำ (ปราณี กล้าสัน, 2532)					
3	เที่ยววัดเมืองเหนือ (พงศธร เกษสำลี, 2535)					

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

คำค้น	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยานม	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ				
					ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
						ประติมากรรม	สถาปัตยกรรม	ศิลปกรรม	อื่นๆ
1		ไทย	ศิลปกรรม	ศิลปกรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม
2		ไทย	ศิลปกรรม	ศิลปกรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม	ประติมากรรม

ไทยใหญ่

สถานะภาพผลงานการศึกษา

เช่นเดียวกันกับการค้นคว้าเอกสารการศึกษางานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ การสำรวจค้นหาเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นั้นก็พบว่ามีอยู่อย่างจำกัดมากเช่นกัน สำหรับรายงานเอกสารเท่าที่ค้นพบในขณะนี้นั้นก็มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับลักษณะขององค์ประกอบสำหรับตกแต่งตกแต่งงานสถาปัตยกรรม และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมในลักษณะของการสักยบนร่างกายมนุษย์

สำหรับเอกสารการศึกษาทางด้านศิลปกรรมเกี่ยวกับงานตกแต่งอาคารทางศาสนาเท่าที่สำรวจพบนั้น ได้แก่ รายงานเรื่องวัดจองคำ โดย ปราณี กล่ำส้ม (2532) และ รายงานเรื่องเที่ยววัดเมืองเหนือ โดย พงศธร เกษลาลี (2535) ซึ่งเอกสารดังกล่าวนี้ก็ได้กล่าวถึง การตกแต่งลวดลายในส่วนต่างๆ ของอาคารศาสนสถานที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ โดยแหล่งพื้นที่ซึ่งทำการสำรวจศึกษานั้นก็เป็นวัดในภาคเหนือของประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม เอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้ยังมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรมของชาวไทใหญ่โดยสังเขปเท่านั้น ยังมิได้มีประเด็นเนื้อหาในการศึกษาที่ลุ่มลึกแต่ประการใด

ส่วนเอกสารที่เกี่ยวกับการศึกษาทางด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่สำคัญเท่าที่สำรวจพบในขณะนี้ก็คือ รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องลายสักไทใหญ่ โดย สายสม ธรรมธิ (2538) โดยได้มุ่งเน้นศึกษาถึงวัฒนธรรมการสักหรือสักยาศของชาวไทใหญ่ ส่วนรายละเอียดในประเด็นของเนื้อหาสาระของการศึกษานั้น ก็ได้กล่าวถึงบทบาทของสาล่าสักยา (ผู้มีความเชี่ยวชาญในการสักยา) การสืบทอดองค์ความรู้ในการสักยา และประเภทในการสัก ซึ่งก็กล่าวถึงรูปลักษณะต่างๆ อันเป็นที่นิยมของชาวไทใหญ่ อันได้แก่ รูปเสือ แมวคำ หมูเขี้ยวตัน หมูหลังหัก หมูหัวอาน วัวกระทิง รูปยันต์ และอักขระคาถา นอกเหนือไปจากนี้แล้ว ในรายงานการศึกษาวิจัยก็ยังได้กล่าวถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัก และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสักอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยลายสักไทใหญ่ในครั้งนี้ก็เป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลในเบื้องต้นเท่านั้น และข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มานั้นก็มุ่งเน้นเฉพาะบทบาทของสาล่าสัก การสืบทอดองค์ความรู้ประเภทในการสัก อุปกรณ์ในการสัก และพิธีกรรมในการสักเท่านั้น ส่วนประเด็นการศึกษาลายสักของชาวไทใหญ่ในแง่มุมทางด้านศิลปกรรมนั้นยังมิได้มีการมุ่งเน้นแต่ประการใด เท่าที่ผ่านมาก็เป็นเพียงการนำเสนอตัวอย่างรูปแบบลวดลายของการสักเท่านั้น

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย
ใหญ่นั้น พบว่าในขณะนี้เอกสารการศึกษาดังกล่าวนี้นี้มีจำนวนอยู่อย่างจำกัด สำหรับเอกสารการศึกษาที่
ได้สำรวจพบนั้นก็ยังเป็นรายงานการศึกษาทั่วไปเท่านั้น หรือมีฉะนั้นก็มีประเด็นการศึกษาที่มุ่งไปในรูป
แบบอื่นๆ ที่มีใช้ประเด็นเนื้อหาทางด้านศิลปกรรมโดยเฉพาะ

ลาว

สถานะภาพผลงานการศึกษา

จากการสำรวจค้นคว้าเอกสารวิชาการในด้านศิลปกรรมของชาวลาวซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทด้วย นั้น อาจกล่าวได้ว่าเอกสารวิชาดังกล่าวนี้ยังมีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด สำหรับเอกสารวิชาการเท่าที่ค้นพบได้ในขณะนี้ ส่วนหนึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบงานจิตรกรรมบนผาผนังในอาคารทางศาสนา สำหรับเอกสารการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เห็นภาพรวมของงานจิตรกรรมลาว ได้แก่ *จิตรกรรม ผาผนังอีสาน* (วิบูลย์ สีสวรรณ, 2529) ซึ่งประเด็นในการศึกษานี้ก็เพื่อการอธิบายถึงรูปแบบเฉพาะของจิตรกรรมผาผนังอีสาน ส่วนเอกสารการศึกษาวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับจิตรกรรมผาผนังอีสาน ได้แก่ *จิตรกรรมผาผนังอีสาน* ของ ไพโรจน์ สโมสร และคณะ (2532) งานศึกษาวิจัยดังกล่าวนี้ได้ดำเนินงานศึกษาภาพวาดบนผนังอาคารทางศาสนา หรือที่เรียกว่า "ซูปแต้ม" โดยได้ศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้แก่ เทคนิคและกรรมวิธีในการวาดภาพ การจัดองค์ประกอบของภาพ การใช้สีในงานจิตรกรรม และเรื่องราวเนื้อหาสาระของภาพ

นอกจากเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมแล้ว การศึกษาเกี่ยวกับงานประติมากรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลาวก็ได้สำรวจพบที่มีการดำเนินการไปบ้างแล้ว สำหรับเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานประติมากรรมสำคัญที่สำรวจพบในขณะนี้ ได้แก่ การแกะสลักไม้ ในหนังสือ *วิญญานไม้แกะสลัก* โดย นางน้อย ปัญจพรรค และ สมชาย ณ นครพนม (2536) ส่วนประเด็นเนื้อหาสำคัญในการศึกษานี้ ก็เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัสดุไม้ในการสร้างงานประติมากรรมของชาวอีสาน เช่น การใช้ไม้เป็นวัสดุสำหรับแกะสลักเป็นพระพุทธรูป การใช้ไม้เป็นองค์ประกอบสำหรับตกแต่งของบ้านพักอาศัย และการใช้ไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับหุ้มโอง ราวเทียน ธรรมาสน์ และธาดูไม้ เป็นต้น นอกจากนี้เอกสารการศึกษาก็ยังได้กล่าวถึงวิธีการตกแต่งและลักษณะของลวดลายด้วย ซึ่งลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะก็ได้แก่ ลายนก ลายก้านขด ลายกระจัง ลายบั๊กนัต ลายดอกไม้ ลายธรรมชาติ รูปสัตว์ และรูปบุคคล เป็นต้น

ส่วนเอกสารการศึกษาเกี่ยวกับงานจิตรกรรมของชาวลาวในประเทศลาวก็มีการสำรวจพบเช่นกัน จากเอกสารการศึกษา *พุทธศิลป์ลาว* โดย สงวน รอดบุญ (2526) ได้บรรยายถึงลักษณะโดยทั่วไปของงานจิตรกรรมในประเทศลาวไว้ว่า งานดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับงานจิตรกรรมของไทยในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ซึ่งประเด็นที่ได้หยิบยกมากล่าวถึงก็เกี่ยวข้องกับการใช้สี การจัดภาพ ลักษณะของภาพ และความปราณีตในการตัดเส้น

นอกจากนี้งานทางด้านจิตรกรรมแล้ว เอกสารการศึกษา *พุทธศิลป์ลาว* โดย สงวน รอดบุญ ก็ได้กล่าวถึงงานด้านประติมากรรมของชาวลาวในประเทศลาวไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของพระพุทธรูป ตลอดจนได้อธิบายถึงลักษณะรูปแบบของพระพุทธรูปในประเทลาว

สรุป

จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวนั้น พบว่าเอกสารซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด และเอกสารการศึกษาที่สำรวจพบนั้นส่วนใหญ่ก็เป็นการศึกษาโดยสังเขปเท่านั้น เนื้อหาสาระของการศึกษาก็มุ่งเน้นไปในประเด็นของลักษณะรูปแบบเป็นหลัก ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น การอนุรักษ์ หรือเทคนิควิธีในการสร้างงานนั้น ยังไม่พบว่ามีการศึกษาอย่างชัดเจน

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านศิลปกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ จ้าง	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร						ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ				
												ประเภท งาน	ประเด็นของเนื้อหา			
													ศิลปะสมัยใหม่	ศิลปะสมัยกลาง	ศิลปะสมัยเก่า	อื่นๆ
1	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ จ้าง	ศิลปและวรรณคดีพื้นบ้านของชาวจ้าง" (พาน ชี รื้อ, 2539)	ศิลป	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี	วรรณคดี
2		"ภาพจิตรกรรมผ่านผนังของพุทธศาสนาลือสองปันนา" (พานหมี, 2529)	ศิลป	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม	จิตรกรรม

4.4 สาขาหัตถกรรม

เอกสารไทยศึกษาในสาขาหัตถกรรมจากการสืบค้นตามเกณฑ์ที่เสนอไว้ในบทที่ 2 อันสามารถจะจำแนกเป็นเอกสารที่ใช้ศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยต่างๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ได้ดังนี้

- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทเขิน	18	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง	4	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่-ไทอาหม	1	รายการ
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ซึ่งรวม ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน	29	รายการ

เมื่อได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารทั้งหมดแล้ว ได้นำมาจัดกลุ่มเพื่อการวิเคราะห์ โดยอาศัยตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านเมืองและชุมชนแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่ระบุไว้ข้างต้น ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้ คือ

- กลุ่มชาติพันธุ์
- กลุ่มนักวิชาการ
- ลักษณะงาน
- เนื้อหาสาระ
 - ประเภทงาน
 - ประเด็นเนื้อหา

จากตารางแสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการของหัตถกรรม ซึ่งแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ผลสรุปสุดท้ายได้จัดทำตารางสถานภาพไทยศึกษาในสาขาหัตถกรรม โดยการสรุปตารางข้อมูลเบื้องต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพไทยศึกษาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กับทั้งยังสามารถสรุปการศึกษารวมทั้งหมดของกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขานี้ อันจะทำให้เห็นภาพรวมของสถานภาพไทยศึกษาของสาขาหัตถกรรมได้อย่างชัดเจน และยังสามารถทราบถึงการเน้นหนักในการศึกษาตามประเด็นของเนื้อหาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มไทยวนและไทเขิน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน หรือที่เรียกกันโดยสามัญว่า “คนเมือง” โดยจะมีถิ่นฐานอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในการศึกษาเพื่อประเมินสภาพไทศึกษาด้านหัตถกรรม จะเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคเหนือตอนบนเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะรวมไทเขินได้ด้วย

สถานภาพการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทเขิน

แม้ว่างานหัตถกรรมจะเป็นสิ่งที่คุ้นเคย แต่ในการศึกษาจะพบว่าจะทำกันไม่มากนัก และจะเป็นประเภทงานที่ซ้ำๆ มีบางประเภทงานที่ได้มีการศึกษาเลยใน พ.ศ. 2519 ได้มีบทความในหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะและแบบแผนของผ้าทอในภาคเหนือนั้นคือ “A Preliminary Note on Some Northern Thai Woven Patterns” (Henriksen Merete, Aagard. 1976) อันเป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจในเรื่องหัตถกรรมสิ่งทอ ด้วยความหลากหลายของรูปแบบและลวดลายตลอดจนสีสัน นับเป็นการจุดประกายในการศึกษาที่ดี แต่ว่าการศึกษาย่างลุ่มลึกมิได้มีต่อเนื่องในระยะเวลาอันใกล้ ต่อมาอีก 8 ปีคือใน พ.ศ. 2527 ได้มีการรวบรวมเป็นข้อมูลบัญชีประชากรหัตถกรรมออกมา 2 เล่ม คือ “ทำเนียบหัตถกรรมในหมู่บ้านจักสานไม้ไผ่ แกะสลักไม้ สิ่งทอและสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งทอจังหวัดเชียงใหม่” (ณรงค์ แสงนิลานนท์ และคณะ, 2527) และ “ทำเนียบหัตถกรรมในหมู่บ้านจักสานไม้ไผ่ แกะสลักไม้ สิ่งทอและสิ่งประดิษฐ์จากสิ่งทอ จังหวัดลำพูน” (วีระพงษ์ ชูชื่นกลิ่น และคณะ, 2527) ผลงานทั้งสองชิ้นนี้เป็นรายงานการสำรวจครัวเรือนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมทำการผลิตหรือรับจ้างผลิตภายในหมู่บ้านหรือภายนอกหมู่บ้าน การทำการสำรวจในครั้งนี้ทำโดยที่ทำการพัฒนาการชุมชนจังหวัดและอาจารย์นักวิจัยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายจาก International Development Research Centre (IDRC) และสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย ซึ่งแม้ว่าผลงานทั้ง 2 ชิ้นนี้จะเพียงรายงานการสำรวจแต่ก็ทำให้ภาพลักษณ์ของงานหัตถกรรมภาคเหนือตอนบนแจ่มชัดขึ้น

ใน พ.ศ. 2528 ได้มีรายงานการวิจัยที่น่าสนใจ คือ “รายงานการวิจัย วิธีการผลิตหม้อและน้ำดันเมืองกุง” (อัครพงษ์ สัจจวาทิต และคณะ, 2528) อันเป็นผลงานวิจัยโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการวิจัยในแนวลึกและน่าสนใจ ดังนั้นแง่มุมในการศึกษาจึงมีการเจาะลึกมากขึ้น “‘Tung’ in the Cultural Life of the Northern People” (Tirapat, Pisal, 1986) เป็นผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษาหัตถกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเชื่อ

“สารานุกรมของไร่พื้นบ้านในอดีตจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ” (สนม ครุฑเมือง และคณะ, 2530) และ “Lanna Textiles : Yuan Lue Lao” (Prangwatthanakul, Songsak and Patricia

Chessman. 1987) เป็นผลงาน 2 ชิ้นที่น่าสนใจใน พ.ศ. 2530 ซึ่งนอกจากจะเป็นการเสนอข้อมูลแล้วยังมีเนื้อหาที่น่าสนใจมากอีกด้วย การศึกษาเปรียบเทียบได้มีการศึกษาอย่างกว้างขึ้นใน "Hand Woven Textiles of South-East Asia" (Fraser-Lu, Sylvia) 1988) ซึ่งได้ตีพิมพ์ออกเผยแพร่ในปีต่อมา

ในปีถัดมาได้มีผลงานที่น่าสนใจตามออกมาอีก 2 ชิ้น คือ "ผ้าโบราณแห่งนครเชียงใหม่" (ทรงศักดิ์ ปรารักษ์วัฒนกุล, 2532) ผลงานชิ้นนี้เป็นผลงานที่รวบรวมข้อมูลและเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ เนื่องจากผู้เขียนได้คลุกคลีกับข้อมูลมาเป็นเวลานานจึงมีเนื้อหาที่ลุ่มลึก และ "Living Decoration Textiles : Tribal Art from Africa Asia and Americas" (Bernard, Nicholas. 1989) เป็นอีกเล่มหนึ่งที่ตีพิมพ์ออกมาในปีเดียวกัน แม้ว่าเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จะมีลักษณะที่ค่อนข้างกว้าง แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบมุมมองที่น่าสนใจในความเป็นพื้นบ้านและพื้นถิ่นที่มีความเหมือนและความแตกต่างในขณะเดียวกัน

นอกเหนือไปจากเนื้อหาด้านผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าแล้ว ก็ได้มีการศึกษาในเนื้อหาอื่นๆ อีกด้วย "กลุ่มโผบใหม่จากแหล่งเตาล้านนา" (กฤษฎา พิณศรี, 2534) เป็นบทความทางวิชาการที่สะท้อนความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาแฝงมากับรายงานทางโบราณคดีของภาคเหนือตอนบนได้ ใน พ.ศ. 2535 หนังสือ "Textile and Tai Experience in Southeast Asia" (Gillinger, Mattibell Leedom Leffret H. Jr. 1992) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าที่เน้นกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเอเชียอาคเนย์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเนื้อหาสาระค่อนข้างกว้างจึงไม่สามารถจะเจาะลึกได้มากนัก

นับเนื่องจากครบรอบการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี ใน พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา หลายจังหวัดในประเทศไทยได้หันมาสนใจกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ผนวกกับการขยายวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่ทำกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันทำให้มีการจัดทำแสดงในรูปแบบต่างอันเกี่ยวเนื่องกับศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดรูปแบบที่หลากหลายทางด้านเสื้อผ้า ดังนั้น ใน พ.ศ. 2538 สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปางและศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปางร่วมกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏลำปาง ได้จัดแสดงนิทรรศการเผยแพร่พร้อมกับจัดพิมพ์เอกสารประกอบคือ "เสื้อผ้านุ่งเมือง วัฒนธรรมแต่งกายเมืองลำปาง" (สภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏลำปาง, 2538) อันเป็นการสอบถามข้อมูลที่น่าสนใจยิ่ง และในปีเดียวกันได้มีวิทยานิพนธ์สาขาวัฒนธรรมศึกษา "เรื่อง "น้ำหม้อและน้ำตันในวิถีชีวิตของชาวบ้านนา : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่" (ณัฐวิ ทศธร, 2538) ซึ่งเป็นแนวศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดเฉพาะกรณีในแนวลึก เป็นการศึกษาถึงความผลานสัมพันธ์ของหัตถกรรมและวัฒนธรรมที่ชัดเจน

ในการประชุมนานาชาติเรื่องไทศึกษา ครั้งที่ 6 ที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในระหว่างวันที่ 14-17 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ได้มีเอกสารที่น่าสนใจและเป็นการโยงการศึกษาในรูปแบบ

หัตถกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทให้เชื่อมโยงกับยุคปัจจุบัน นั่นคือ "Identity and Traditional Based Tai Textiles in Contemporary Thai Society" (Howard, Michael. 1996) อันสะท้อนมุมมองในด้านหัตถกรรมในทัศนะของคนรุ่นใหม่ ในขณะที่เดียวกันนักวิชาการบางท่านที่ให้ความสนใจอย่างสม่ำเสมอในงานหัตถกรรมบางประเภท ก็จะผลิตผลงานที่ต่อเนื่องออกมาตลอด ซึ่งก็จะปรากฏอยู่ในการประชุมนานาชาติครั้งนี้เช่นกัน เช่น "Change as The Method of Identification and Dating of Tai Textiles" (Naenna, Patricia (Chessman). 1996) อันเป็นแง่คิดที่ลุ่มลึกในรายละเอียดที่น่าสนใจมาก นอกจากนี้ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ก็ได้มีการผลิตเอกสาร คือ "การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่" (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) อันเป็นการนำเสนอข้อมูลและจัดประเภทข้อมูลทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

สำหรับเอกสารฉบับสุดท้ายที่จะกล่าวถึง จะเป็นเอกสารที่ตีพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. 2540 จะได้แก่ "ผ้าจากไท-ยวน-ราชบุรี" (อุดม สมพร, 2540) อันเป็นการนำเสนอข้อมูลเฉพาะแหล่งและเป็นข้อมูลที่น่าไปใช้เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนของข้อมูลภาคเหนือตอนบนได้ดี

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน-ไทเขิน

จากการศึกษาเอกสารจำนวน 18 รายการ สามารถจำแนกออกตามความถี่ออกเป็นประเภทได้ดังนี้

- ผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า	12	รายการ
- เป็นเอกสารที่เกี่ยวกับภายในประเทศ	9	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับนอกประเทศ	3	รายการ
- เครื่องปั้นดินเผา	3	รายการ
- อื่นๆ	3	รายการ

จากข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ ทำให้พอจะสรุปสาระได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะเป็นผู้เขียนคนไทยอยู่ 12 รายการ ในจำนวนดังกล่าวนี้จะมีทั้งเป็นนักเขียนเดี่ยว นักเขียนกลุ่ม และเป็นองค์กรหรือหน่วยงาน นักเขียนไทยนี้จะมีลักษณะการทำงานที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่ และหรือเป็นผู้สนใจใฝ่รู้ศึกษาด้วยตนเองมานาน มุมมองในการศึกษาจึงมีทั้งที่เป็นศิลปะ วัฒนธรรม และสังคมศาสตร์ ส่วนนักเขียนต่างประเทศจะมีอยู่ 7 รายการ แนวทางของนักเขียนต่างชาติเหล่านี้จะมีแนวเขียนที่ชัดเจนโดยจะเป็นเนื้อหาของศิลปะและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

2. เนื้อหา : จะพบว่าผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าดูเหมือนจะเป็นเนื้อหาที่ได้รับความนิยมชมชอบมากที่สุด และโดดเด่นที่สุด สำหรับเนื้อหาที่รองลงมาจะได้แก่เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งส่วนใหญ่นั้นนิยมจะศึกษาในสาขาโบราณคดีและมนุษยวิทยามาก่อน ดังนั้นในส่วนหัตถกรรมยังไม่ชัดเจนนัก สำหรับที่เหลือจะเป็นงานที่รวบรวมงานประเภทต่างๆเข้าด้วยกัน จึงมิได้แจกแจงเจาะจงในประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะจากตรงนี้เองก็พอจะมองเห็นว่ายังมีงานอีกหลายๆประเภทที่มิได้รับการนำไปศึกษาสักเท่าไรนัก

นอกจากนี้ในบรรดาเอกสารเหล่านี้ แม้ว่าจะน่าสนใจมากแต่จะพบว่ามีย่อยบางจำนวนที่เป็นเอกสารพิมพ์ดีด และหรือที่มิได้ทำการตีพิมพ์ตามระบบการวิจัย ขาดการอ้างอิง จึงทำให้คุณภาพของงานบางชิ้นด้อยคุณค่าไป

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง

งานด้านหัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไททางภาคเหนือตอนบนนั้นจะมีความคล้ายคลึงและส่งอิทธิพลให้แก่กันและกัน จึงแตกต่างไปจากงานศิลปกรรมอื่นๆ ที่มีลักษณะที่ชัดเจนแตกต่างไปจากกันอย่างชัดเจน สำหรับข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการด้านหัตถกรรม จึงมีเพียง 4 รายการอันจะเป็นการศึกษาในเรื่องผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าเสียทั้งสิ้น

ใน พ.ศ. 2529 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้รวบรวมบทความวิชาการไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งในจำนวนบทความเหล่านี้มีย่อย 2 บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหัตถกรรม นั่นคือ “ลักษณะการแต่งกาย : ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา” (สงบ จิมพลี, 2529) อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า และลักษณะการดำรงชีวิต ส่วนอีกบทความนั้นคือ “ชาวไทลื้อในล้านนา : ข้อสังเกตเบื้องต้น” (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2529) ซึ่งแม้จะมีได้กล่าวถึงงานหัตถกรรมแต่จากข้อมูลจากบทความนี้ ทำให้เกิดความกระจ่างได้ในการศึกษาถึงงานของไทลื้อในภาคเหนือตอนบนได้ดี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับผ้า โดยเฉพาะของกลุ่มยวน ลื้อ และลาว อันเป็นชนกลุ่มใหญ่ในภาคนี้นั้นคือ “ผ้าล้านนา ยวน ลื้อ ลาว” (ทรงศักดิ์ ปรางค์ วัฒนากุล, แพทธิชัย แนนหนา, 2533) ข้อมูลจากหนังสือนี้ทำให้เกิดความชัดเจนของเอกลักษณ์ในแต่ละกลุ่มอันรวมไปถึงอิทธิพลที่ถ่ายทอดไปสู่กัน ในปี พ.ศ. 2539 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดการสัมมนาในหัวข้อ “มรดกสิ่งทอไทลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในล้านนา” โดยได้มีการจัดพิมพ์เอกสารประกอบการสัมมนา คือ “บทความพิเศษประกอบการสัมมนา มรดกสิ่งทอไทลื้อ กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมล้านนา” (ศูนย์

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทใหญ่-ไทอาหม	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ		
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา	สรุปประเด็นหลักของเนื้อหา
1	การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539)	มณฑล ไทย ภาคเหนือ ภาคกลาง	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร	เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร เอกสาร

วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) ซึ่งก็เป็นการช่วยเน้นเนื้อหาทอล์ค และการสอดประสานทางวัฒนธรรมล้านนาที่ชัดเจน

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ-ไทยอง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในด้านหัตถกรรมจะมีการปะปนทางรูปแบบที่ส่งอิทธิพลเท่าเทียมกันไปสู่อีกกันและกัน ดังนั้นความชัดเจนของเนื้อหาจึงไม่เท่าเทียมกับงานแขนงอื่นๆ การศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าเสียทั้งสิ้น จำนวน 4 รายการ อันพอจะมีข้อสังเกตที่จะสรุปได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะมีนักวิชาการไทย 4 รายการ และชาวต่างประเทศ 1 รายการ ผู้ที่เขียนทั้งหมดจะเป็นคนในท้องถิ่นและมีความสนใจในเนื้อหานี้มานานแล้ว

2. เนื้อหา : จะไม่พบเนื้อหาอื่นๆเลยนอกจากผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า ทำให้ภาพลักษณ์ในด้านอื่นๆ ไม่ใคร่จะแจ่มชัดเท่าที่ควร

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ไม่ควรกล่าวข้ามก็คือ ระดับความสำคัญของประเภทของเอกสาร ซึ่งจะเป็นเอกสารที่พิมพ์ประกอบการสัมมนา เอกสารที่เป็นหนังสือหรือเป็นการรวบรวมบทความเก่า ทำให้งานโดยทั่วไปไม่โดดเด่นเท่าที่ควร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่-ไทอาหม

แม้ว่าในงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมจะมีหลักฐานให้ได้ศึกษาอยู่พอสมควร แต่ในด้านหัตถกรรมนั้นจะกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จะมีแตกต่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ผ้าเครื่องแต่งกายตลอดจนหัตถกรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วย

ในปี พ.ศ. 2539 เมื่อศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดพิมพ์เอกสารออกเผยแพร่ คือ “การแต่งกายพื้นเมืองเชียงใหม่” (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539) นับว่าเป็นเอกสารที่กล่าวถึงเครื่องแต่งกายแบบไทใหญ่อย่างชัดเจน นับว่าเป็นเอกสารที่เสนอข้อมูลเบื้องต้นที่ดี

เนื่องจากพบเอกสารเพียงฉบับเดียวจึงไม่สามารถหาข้อสรุปใดๆในขณะนี้ได้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว (ผู้ไท, ลาว, ไทดำ และพวน)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว นับได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีข้อมูลพื้นฐานทางด้านหัตถกรรมอยู่มากที่สุด และกระจายอยู่ตามกลุ่มประเภทของงานต่างๆ มากมาย เอกสารที่เกี่ยวกับหัตถกรรมที่ชัดเจนจะได้แก่นั่งหนังสือ “ผ้าอีสาน” (วิมลวรรณ ปิธิวัชรชัย, 2516) ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมและนำเสนอ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านนวัตกรรม

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยลาว (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ		
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา	อื่นๆ
		บศญวช	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		บอชญวช	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		ญ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
		ภญ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
1	ไทกะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ไทยดำ-ตั้ง-หลี่ (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
2	ผ้าไทยลายอีสาน (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2534)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
3	จักสานราชบุรี (มานิช กงกะนันท์, 2526)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
4	ผ้าอีสาน (นิมิตพรณ ปิติศรีชัย, 2516)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
5	"วิถีไทย : อิงช่อนหรืออิงช้อย" (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
6	ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่ (ศศิวรรณ เขียวอิง, 2539)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ
7	"ผ้าทอมือของชุมชน" (สุณัย ณ อุบล และ สมชาย นิลอำจิ, 2535)		ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ	ไทดำ

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านหลักสูตร

ลำดับ	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ				ประเภทของเอกสาร					ลักษณะงาน			เนื้อหาสาระ					
		ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ	ภษ
8	ผ้าทอชาวย้าย อำเภอห้วยโป่ง และบ้านนาโคก จังหวัดสกลนคร (อนันต์สิทธิ์ งามมาตย์ และคณะ, 2536)																		
9	ผ้าทอชาวย้าย อำเภอห้วยโป่ง และบ้านนาโคก จังหวัดสกลนคร (บุญเลิศ สดุดชาติ, 2534)																		
10	ลายขิด (ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.พ.)																		
11	"วัฒนธรรมเกี่ยวกับผ้าของชาวย้าย" (อุดม บัวศรี, 2535)																		
12	"สิ่งทอในอีสาน" (สมชาย นิตยาธิ, 2531)																		
13	กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทำผ้าขาวไทยทรงดำ (รัชพล ปิจพิบูลย์, 2538)																		
14	ลายขิดในอีสาน อำเภอห้วยโป่ง จังหวัดสกลนคร (พิทักษ์ น้อยวงศ์, 2531)																		

ตาราง แสดงข้อมูลพื้นฐานของเอกสารการศึกษาด้านหัตถกรรม

คำค้น	เอกสารวิชาการ กลุ่มชาติพันธุ์ ไทย (ผู้ไทย, ลาว, ไทดำ, พวน)	กลุ่มนักวิชาการ	ประเภทของเอกสาร	ลักษณะงาน	เนื้อหาสาระ	
					ประเภทงาน	ประเด็นของเนื้อหา
29	Esarn Cloth Design (Peelathavatchai, Vimolphan, 1930X	ปศุสัตว์	ลาย	ลาย	ลาย	ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย
						ลาย

ข้อมูลเบื้องต้นและนับเป็นการจุดประกายที่ดี และในขณะเดียวกันคือมีหนังสือ "Esarn Clothing Design" (Peetathawatchai Vimolphan. 1973) อันเป็นภาคภาษาอังกฤษและตีพิมพ์ในปีเดียวกันออกมาด้วย การศึกษาในช่วงต้นนี้จะทำอย่างช้าๆ เอกสารในลำดับต่อมาคือ "จักสานราชบุรี" (มาโนช กงกะนันท์, 2526) ได้ทำการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจักสานอันเป็นประเภทหัตถกรรมที่แตกต่างออกไป

ในปี พ.ศ. 2530 ได้มีหนังสือที่เกี่ยวกับผ้าของเอเชียอาคเนย์ คือ "South Asian Textiles : The State of The Art" (Maxwell, Robyn Jr. 1987) อันเป็นเอกสารทางวิชาการซึ่งจัดทำโดยกรมศิลปากรและแพรวพรรณเอเชีย (Department of Asian Art and Textiles) แห่งหอศิลปะแห่งออสเตรเลีย อันเป็นงานที่ศึกษาหัตถกรรมด้านผ้าในฐานะที่เน้นงานศิลปะ ซึ่งสำหรับในประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้ผลิตเอกสารเผยแพร่ เช่น "ลายขิด" (ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ม.ป.ป.) อันเป็นเอกสารที่สั้นและได้เนื้อหาสาระ

พ.ศ. 2531 ได้มีเอกสารข้อมูลที่น่าสนใจถึง 4 รายการ อันได้แก่ "สิ่งทอในอีสาน" (สมชาย นิลอาธิ, 2531) "ลายสานไม้ไผ่ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด" (พิทักษ์ น้อยวงศ์, 2531) "Tissus Royaux, Tissus Villagois de Thaïlande" (Musée de l'Impression d' Etoffes, 1988) และ "Lao Textiles : Ancient Symbol Living-Art" (Naenna, Patricia (Chessman), 1988) จากเอกสารทั้ง 4 รายการนี้จะทำการศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้จะพบว่า นักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้ความสนใจในเรื่องหัตถกรรมมากขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2533 ได้มีเอกสารที่น่าสนใจหลายชิ้นอันได้แก่ "Traditional Clothing on Thai Living in Vietnam" (Le Ngoc, Tang, 1990) อันเป็นเอกสารที่กล่าวถึงไทดำภายนอกประเทศคือที่ประเทศเวียดนาม เช่นเดียวกันกับเอกสารอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงหัตถกรรมเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวนอกประเทศ คือ "Costume and Culture : Vanishing Textiles of Some of Tai Groups in Laos" (Naenna, Patricia (Chessman)) 1990) ในขณะที่บทความอีกบทหนึ่งกลับมองหัตถกรรมกับปัญหาแรงงานอันเป็นมุมมองสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจ คือ "Labor Organization and Textiles Trade in Northern Thailand in Nineteenth Century" (Bowie, Katherine A. 1990)

การศึกษาด้านหัตถกรรมในเวลาต่อมาได้มีการขยายเนื้อหาไปยังงานประเภทอื่นๆอีก เช่น "หัตถกรรมไม้ไผ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (บุญเลิศ สดฐชาติ, 2534) หรือ "ศิลปะการทำเทียนพรรษาของช่างจังหวัดอุบลราชธานี" (สมชัย เจียรกุล, 2534) อันเป็นเนื้อหาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจมาก ซึ่งในปีเดียวกันนี้งานที่ศึกษาเรื่องผ้าและหัตถกรรมที่เกี่ยวกับผ้าก็ยังมีต่อ

เนื่องออกมาอีก เช่น “ผ้าไทยลายอีสาน” (ทรงพันธ์ วรรณมาศ, 2534) นับว่าเป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่เน้นความเป็นท้องถิ่นให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ไท-กะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ไทดำ-ตัง-หลี่” (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535) อันเป็นหนังสือที่ได้รับการกล่าวขวัญในฐานะที่เป็นหนังสือในทางไทศึกษาที่ดี และในปีนี้ในงานกาชาดของจังหวัดขอนแก่น ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึกจากศูนย์วัฒนธรรมอีสาน คือ “วัฒนธรรมเกี่ยวกับของชาวอีสาน” (อุดม บัวศรี, 2535) นอกจากนี้ยังมีบทความจากอาจารย์สถาบันราชภัฏมหาสารคามที่น่าสนใจอีกด้วย คือ “ผ้าทอเมืองอุบล” (สุนัย ณ อุบล, สมชาย นิลอาธิ, 2535) ซึ่งการศึกษาในลักษณะเจาะลึกในทำนองนี้ได้มีการทำต่อมาก็คือ “ผ้าทอชาวย้าย อำเภอพังโคน และวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร” (อนันตสิทธิ์ ชามาศย์ และคณะ, 2536) ในขบวนการศึกษารูปแบบการแต่งกายในอดีตเป็นแนวทางที่สาขาโบราณคดีนิยมกัน และสำหรับในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดหัวข้อในการวิจัยขึ้น คือ “การศึกษาเครื่องแต่งกาย จากภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วัดหน้าพระธาตุ อำเภอปากธงชัย จังหวัดนครราชสีมา” (เสนอ อนุรักษ์วิชัยกุล, 2536)

โลหะเป็นธาตุที่ถูกกล่าวถึงน้อยมากใน พ.ศ. 2537 ได้มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับโลหะออกมาคือ “เครื่องทองเหลืองที่บ้านปะอาว ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” (วีระคุณารักษ์, 2537) ในขณะที่หัวข้อเกี่ยวกับหัตถกรรมด้านผ้าได้หันมาศึกษาควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่น “ความสัมพันธ์ของการทำพื้หมทอผ้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านเชียง ตำบลเชียง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด” (ลำไพ ทองบุราณ, 2537)

พ.ศ. 2538 เป็นปีที่มีการศึกษาเรื่องหัตถกรรมอย่างมาก และจะมีในหลากหลายประเภทอันได้แก่ “วิถีไทย : อั้งอ้อยหรือโฮงอ้อย” (วิโรฒ ศรีสุโร, 2538) “กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ” (รัชพล บัณฑิตกุล, 2538) “การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” (สุภาวดี ตุ่มเงิน, 2538) “ความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ของวิถีชีวิตของชาวบ้านกำที่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” (ฉัตรชัย แฝงสาเคน, 2538) แต่ที่แปลกและน่าสนใจก็คือ “เครื่องแต่งกายหมอลำเพลิน” (อุบล นฤดารา, 2538) เหล่านี้ล้วนแต่แสดงถึงแง่มุมต่างๆ ในการศึกษาที่ขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น

ผลงานทั้ง 2 ชิ้นสุดท้ายที่ได้ทำการศึกษาถึงชาติพันธุ์ไทลาว จะปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ จะได้แก่ “ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่” (ศศิวรรษ เขียวยิ่ง, 2539) และลายดักหวายในเครื่องสานไม้ไผ่ของชาวผู้ไทย บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” (นิตยา เวียสุวรรณ, 2539) ซึ่งทั้ง 2 ชิ้นได้ศึกษาลงไปในรายละเอียดซึ่งทำให้ทราบถึงความซับซ้อนที่จะพบในขณะทำการศึกษา

สรุปข้อมูลพื้นฐานด้านเอกสารจากการศึกษาด้านหัตถกรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว (ผู้ไทย, ลาว, ไทยดำ และพวน)

จากการศึกษาเอกสารจำนวน 29 รายการ และสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

- ผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้า	22	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับในประเทศ	16	รายการ
- เป็นเอกสารเกี่ยวกับนอกประเทศ	6	รายการ
- เครื่องจักสาน	3	รายการ
- เครื่องไม้	2	รายการ
- เครื่องโลหะ	1	รายการ
- อื่นๆ	1	รายการ

จากข้อมูลเหล่านี้ ทำให้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. นักวิชาการ : จะเป็นนักวิชาการไทยอยู่ 23 รายการ มีทั้งที่เป็นเดี่ยว คู่ และหมู่คณะ ส่วนนักวิชาการต่างประเทศจะมีทั้งสิ้น 6 รายการ

2. เนื้อหา : หัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวจะมีความหลากหลายแต่อย่างไรก็ดี จะค่อนข้างเน้นหนักในเรื่องผ้าและหัตถกรรมเกี่ยวกับผ้าเช่นเดียวกันข้อมูลที่หายไปคือเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งอันที่จริงในวัฒนธรรมไทย-ลาวจะมีเนื้อหาในเรื่องนี้พอสมควร แต่การศึกษาถึงวัสดุบางประเภทคือ ไม้ และโลหะนั้นนับว่าน่าสนใจมาก ทำให้เห็นความหลากหลายของวัสดุที่มากมายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

บทที่ 5 แผนการดำเนินงานในขั้นต่อไป

- การดำเนินงานตั้งแต่มิถุนายน 2540 ถึง กุมภาพันธ์ 2541 ได้ดำเนินการแล้วเสร็จในขั้นตอนต่างๆ อันประกอบด้วย

- การเก็บรวบรวมเอกสารวิชาการไทศึกษา สาขาเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรมจากแหล่งข้อมูลทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- จัดหมวดหมู่ จำแนกรายละเอียดตามศาสตร์ที่ใช้ในการประเมินของแต่ละสาขาวิชา
- จัดทำตารางข้อมูลพื้นฐานของเอกสารวิชาการแต่ละสาขาวิชาการ แยกกลุ่มชาติพันธุ์ และตารางสรุปสถานภาพไทศึกษา
- วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละสาขา

- การดำเนินงานขั้นตอนสุดท้าย (เดือนมีนาคม – เมษายน 2541 คือ

5.1 การวิเคราะห์สรุปการประเมินสถานภาพไทศึกษาของทุกสาขาวิชาในโครงการ อันประกอบด้วย

- สาขาเมืองและชุมชน
- สถาปัตยกรรม
- สาขาศิลปกรรม และ
- สาขาหัตถกรรม

5.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกสารวิชาการ และเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาในแต่ละสาขา

5.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกสารวิชาการของทั้ง 4 สาขา

5.4 สรุปและเสนอแนะเพื่อการศึกษาในลักษณะต่อเนื่องเนื้อหา และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังขาดการศึกษาค้นคว้าในสาขาเมืองและชุมชน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม รวมทั้งเนื้อหา และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ควรศึกษาเพิ่มเติมทั้งทางกว้างและลึก เพื่อให้ได้การศึกษาค้นคว้าที่สมบูรณ์ในอนาคต

ตารางแผนการดำเนินงานในช่วงเวลา มีนาคม 2541 – พฤษภาคม 2541

ลำดับ		มีนาคม 2541				เมษายน 2541				พฤษภาคม 2541			
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1	วิเคราะห์สรุปในแต่ละสาขา	←→											
2	ประชุมคณะทำงาน 4/2541												
3	วิเคราะห์นิมิตาน 4 สาขา					←→							
	ปรับปรุง บรรณานุกรมขั้นสุดท้าย												
4	ประชุมคณะทำงาน												
5	ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ ตรวจแก้								←→				
6	เสนอการประชุมแสดงความคิดเห็น												

- กฤษฎา พินศิริ. "กลุ่มโหลพบใหม่จากแหล่งเตาล้านนา". วารสารเมืองโบราณ 17,2 (เมษายน-มิถุนายน 2534) : หน้า 63-67.
- เกรียงศักดิ์ ชานนารอด และคณะ. "ลักษณะสถาปัตยกรรมล้านนาบางประการ." วารสารภาษา 4 (2520) : หน้า 12-23.
- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. "เรือนแบบล้านนาไทย." ใน ศิลปล้านนาไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก พงศ์พิพัฒน์ นางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. อีสานเบิ่งล้านนา.ขอนแก่น:แก่นคำออฟเซ็ท, 2539.
- คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ไท-กะได : เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับสตรีไทดำ-ดั่ง-หลี่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- คมเนตร และเกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์. ชิด การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติของล้านนาในอดีต. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-16 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- คำแพง เกตะวง. "งานสร้างสรรค์ทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม" ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ความคล้ายคลึงในชีวิต" 26-28 มิถุนายน 2539. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. พระเจดีย์เมืองเชียงแสน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. กระหนกล้านนา. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. "ห้วงพื้นที่ห้าท้งหก : ชนชาติและความขัดแย้งในประวัติศาสตร์" วารสารศิลปวัฒนธรรม 8,9 (กค.2530) : หน้า 110-120.
- จาง หมาน, ประดิษฐ์ รตนะพน (แปล). ด่านลี้เมืองโบราณมหัศจรรย์. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2537.

จุ เหลียง เหวิน. งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). "สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีใดใน
สิบสองพันนา." ชนชาติไท. กรุงเทพฯ : โจ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, 2538.

เจีย แยนจอง. "เสียงร่ำไห้จากเวียงผาครอง." วารสารสารคดี 5, 52 (มิถุนายน 2532) : หน้า
70-72.

เจีย แยน จอง และ รัตนพร เศรษฐกุล. ระบบการปกครองของสิบสองพันนา. เอกสารประกอบการ
สัมมนา เรื่อง "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไท" 7-9
มิถุนายน 2540. โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์, เชียงใหม่.

เจียง ยิง เหลียน (เขียน) ทุนจิงดาว และทองแถม นาถจำนง (แปล). "เล่าเรื่องประวัติเมืองมา"
วารสารเมืองโบราณ, 3 (กค.-กย.2532) หน้า

เจ้าพญาธรรมมาเต้ (แต่งภาษาไทยถิ่น) กงซู เจิ้นและหยาง หย่งเจิน (แปลจีน) จ้าว หงหยินและ
สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ (แปลไทย). พงศาวดารเมืองไท : โครงการประวัติศาสตร์
สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท. สกว. 2540.

เจลิยว ปิยะชน. เรื่องกาแล. 2532.

เจลิยว ปิยะชน "กาแล." วารสารอาษา (มีนาคม-เมษายน 2538) : หน้า 62-66.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. ลัวะเมืองน่าน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2530.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และชัยสิริ สมุทวณิช. ตามรอยสวัสดิการ : สลาวก่าเนิดไทย-ลาว. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ตะวันออกจำกัด, 2540.

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. "การสืบสานประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมไปเยว." เอกสารประกอบการ
สัมมนาเรื่อง "ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท" 7-
9 มิถุนายน 2540. โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์, เชียงใหม่.

ชนัญ วงษ์วิภาค. ตัวแบบและวิธีการศึกษาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. ภาควิชา
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร : มปป.

ชนัญ วงษ์วิภาค. "บันได." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 6 (ปีการศึกษา 2529) : หน้า 51-60.

เจิ่นจี (เขียน) ประสาน ภัทรวัฒน์ (แปล). "ถางหนิง : อาณาจักรโบราณของลาว" วารสารศิลป
วัฒนธรรม 8,9 (กค.2530) : หน้า 112-120.

ณัฐวิ ทศรฐ และ สุริยา รัตนกุล. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด,
2539.

จิตติ เสงี่ยมมี, ธนุ พลวัฒน์ ธาดา สุทธิธรรม. รายงานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์รูปแบบบ้านพักอาศัยในชนบทภาคอีสาน แถบลุ่มแม่น้ำชี." ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

จิตติ เสงี่ยมมี. "สถาปัตยกรรมในอีสาน." ในสถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ:เมฆาเพรส, 2530. หน้า 97-106.

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ. การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มาลาปรี (ผิวดองเหลือง อดีต-ปัจจุบัน (ศค 1924-1995). เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

น. ณ.ปากน้ำ. "ปูนปั้นล้านนา." วารสารเมืองโบราณ 17, 2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า 68-94.

น. ณ.ปากน้ำ "ทองแดงลือสองพันนา." วารสารเมืองโบราณ 15, 3 (กค.-กย. 34). หน้า

นฤมล เรืองรังษี. "ตุ๊กตาวรรณกรรมพื้นบ้าน." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 73-82.

แน่นน้อย ปัญจพรรค เครื่องเงินในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : เจริญชัย, 2534.

แน่นน้อย ปัญจพรรค. เส้นไหมแกะสลักล้านนา. 2537.

แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, มรว. "วังไทย-วังลาว." วารสารอาษา ตุลาคม 2537 : หน้า 95-100.

นิวัฒน์ พ. ศรีสุวรรณนท์. ไทย ลาว อีสาน. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2529.

บั๊กหนาน ถงกู่. "มโหระทึกกรุป้าและคนขี่ม้า." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 76-79.

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. ผ้าไทย : พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530

บันเทิง พูลศิลป์. "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 107-108

ปัญญา ชุ่มเกษร, วนิดา พึ่งสุนทร, Qin Cailan. "การเปรียบเทียบการอยู่อาศัยของไทยและจ้วง." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติเรื่องวัฒนธรรมไทยจ้วง. กรุงเทพฯ. (7-9 ตุลาคม), 2539.

บุญเสริม สาดราษฎร์. "เชียงใหม่เมื่อวันวาน." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 104-112.

บำเพ็ญ ณ อุบล. "อุบลราชธานี 200 ปี เท่านั้นหรือ." วารสารศิลปวัฒนธรรม 13, 9 (กรกฎาคม 2535) : หน้า 162-173.

ปฐม พัวพันธ์สกุล. "วิหารبيب, วิหารหักจ็อก, ล้านนา. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ปีแอร์ โอไรต์ (พิชญ์ จันทรวิทัน แปล). ล้านนาในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ การ์รันด์, 2539.

ประชัน รักพงษ์. "ตลาดนัดเมืองเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 57-66.

ประชัน รักพงษ์. "การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านไทลื้อในภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ประพฤทธิ์ ศุกลรัตน์เมธี และ วินัย พงศ์ศรีเพียร. "ปาปัสสิฟู" : ความสัมพันธ์โยนรัฐ-มองไกล." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ และคณะ. "การศึกษาขั้นต้นด้านชุมชนและสถาปัตยกรรมท้องถิ่นจังหวัด แม่ฮ่องสอน." วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2526) : หน้า 195-230.

ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. "ตึกลองร่งรำในเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 67-72.

เปรี๊ญ กุมุด. ผ้าไหมพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2517.

ปราณี กล้าส้ม. "วัดจองคำ." วารสารเมืองโบราณ 15, 3 (กค.-กย.2532) : หน้า

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. เพ็ชรล้านนา เล่ม 1-2 พิมพ์ครั้งที่ 2, 2538.

ปรานอม ดันสุขานันท์. "เอกลักษณ์เรือนพื้นถิ่นภาคเหนือ." วารสารอาษา กันยายน 2539 : หน้า 44-47.

ผานิต ณ ลำปาง. "ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีโรติก (Erotic) ในล้านนาไทย." ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2517.

- เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี. "รูปแบบเรือนพักอาศัยในภาคอีสานริมฝั่งแม่น้ำโขง." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.
- พงศธร เกษล่ำลี. "เที่ยววัดเมืองเหนือ." วารสารมรดก 5, มปป.
- พยุร โมสิกรัตน์. "หมวกสานบ้านเรา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 38-39.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. ภูมิศาสตร์และโบราณคดีอีสาน-อีสานของเรา. กรุงเทพฯ : เอส.ซี.พับลิเคชั่น, 2528.
- พิษณุ จันทรวีทัน. "ตามรอย ปีแอร์ โอรัต " สู่เชียงใหม่สมัยพระพุทธเจ้าหลวง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 132-139.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. "เมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน." ใน เที่ยวเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537 : หน้า 83-94.
- พิบูลย์ จินาวัฒน์, บัญชา ชุ่มเกษร, วนิดา พึ่งสุนทร, ชัยชาญ ถาวรเวช. "สิ่งปลูกสร้างตามแบบแผนประเพณีของไทยและจ้วง." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง วัฒนธรรมไทย-จ้วง. กรุงเทพฯ : (7-9 ตุลาคม), 2539.
- พีระเดช จักรพันธ์, ม.ร.ว. และคณาจารย์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา 11,4 (พย.2525) : หน้า 96-100.
- พีระเดช จักรพันธ์, ม.ร.ว. และคณาจารย์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา 11,5 (ธ.ค.2525) : หน้า 90-94.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. "ยันต์ล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร. "คติความเชื่อและพิธีกรรมในการปลูกเรือน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530 : หน้า 9-23.
- พระคุณเจ้าบุญประเสริฐ ณ เชียงใหม่. ห่ายนต. เชียงใหม่ : บันนัสสตูดิโอ (ผู้จัดพิมพ์)
- พระเทพวิสุทธิเวที (แปล). "36 พันทนาของเมืองพะเยา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 12, 5 (มี.ค.2534) : หน้า 82-86.
- ไพโรจน์ สโมสร. "ลิม" ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ:เมฆาเพรส, 2530.หน้า 191-196.
- โพธิ์ แรมล่ำเจียก. วัฒนธรรมและประเพณีไทยพวน. กรุงเทพฯ:หจก.จงเจริญการพิมพ์, 2538.

ภัททิยา ยิมเรวัต. "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมสิบสองจุไทย." ในการสัมมนาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไต 7-9 มิถุนายน 2540. สกว : เชียงใหม่.

ภาชิต จิตภาษา. "พจนานุกรมนิรุกติศาสตร์ ท่องเที่ยวทั่วไทย." วารสารศิลปวัฒนธรรม 8, 11 (กย.2530). หน้า 76-78.

ม. ศรีบุษรา. หนังสือและภาษาไทยจ้วง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 16, 10 (สค.2538). หน้า 225-229.

มณฑิรา เขียวยิ่ง. พิธีกรรมอยู่ไฟในชนบทอีสาน. 2537.

มาลินี ชาญวิภาส (แปล). ประเพณีความเป็นอยู่ของชาวจ้วง. 2539.

มานิช กงกะนันท์. จักสานราชบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กราฟิคอาร์ต, 2526.

ไมเคิล ไรท์. "เที่ยวเมืองล้านนา." วารสารศิลปวัฒนธรรม 7, 9 (กค.2529). หน้า 45-47.

รณฤทธิ์ ธนโกเศศ. "ตัวอย่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมในจังหวัดเชียงใหม่." วารสาร อาษา พฤศจิกายน 2537 : หน้า 53-56.

รณฤทธิ์ ธนโกเศศ. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ." วารสารอาษา พฤศจิกายน 2537 : หน้า 57-63.

รัชนี จินตวานิช. เครื่องใช้จากมะพร้าว. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

รัตนพร เศรษฐกุล. "ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537. หน้า 51-56.

รัตนพร เศรษฐกุล. "ประเพณีสักการะบูชาอารักษ์บ้าน." ใน เรื่องเมืองเชียงตุง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537. หน้า 51-56.

รัตนพร เศรษฐกุล. และเจ้ามหาชนธวงศ์. "พัฒนาการของรัฐไทในข้อมูลประวัติศาสตร์ลื้อ." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 6 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

เรืองศักดิ์ กันตะบุตร. "บ้านไทยบ้านไต." จากอดีตสู่ปัจจุบัน." วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 4 (ปีการศึกษา 2527) : หน้า 73-80).

ลมูล จันทรหอม. การศึกษาเปรียบเทียบสุภาษิตล้านนากับสุภาษิตไทลื้อ. เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. เชียงใหม่. (14-17 ตุลาคม), 2539.

ล้อม เพ็งแก้ว. "วันสร้างเมืองเชียงใหม่ : ปัญหาอดีตจนปัจจุบัน." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม 2539) : หน้า 113-117.

วงสักร์ ณ เชียงใหม่. เจ้าหลวงเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : 2539.

วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. "สี่แขวงภาคใต้ ส.ป.ป.ลาว ความงามที่ขสนและไหล." เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไท. เชียงใหม่. (7-9 มิถุนายน), 2540.

วนิดา พึ่งสุนทร. "เรือนไต้ล้อในสิบสองปันนา." วารสารหน้าจั่ว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10 (2533) : หน้า 12-35.

วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์. "การศึกษาหน้าบันวิหารล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

วรารุณ ศรีโสภาค. "การศึกษาร่องรอยชุมชนเมืองพะเยาสมัยโบราณ." วารสารเมืองโบราณ. 17,2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า

วาริน ลีรพันธ์ และคณะ. "บ้านภาคเหนือ รายงานการค้นคว้า." วารสารอาษา. 2 (2506) : ไม่มีเลขหน้า

วิจิต คลังบุญครอง และไพโรจน์ เพชรสังหาร. "เอือนอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 129-136

วิชั่น (VISION). "อาษาพาเที่ยว : เวียงจันทร์." วารสารอาษา. 27 (2536) : หน้า 92-93.

วิชั่น (VISION). "เอือนสองเมืองหลวงลาว." วารสารอาษา. (มีค.-เมย.2538) : หน้า 100-101.

วิถี พานิชพันธ์. จิตรกรรมเวียงต้า. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, มปป.

วินัย วิริยะปานนท์. เครื่องจักสาน. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2527.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. สิมเก่าภาคอีสาน-ศิลปน่ารู้ในสองศตวรรษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์คนเศ, 2525.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ผ้าไทย. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2531.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. เครื่องจักสานในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : บ.พับลิคีสเนลพริ้นส์ จก. 2538.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. กลองข้าว กระติบและแอบข้าว." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม 2539) หน้า 42-43.

วิมลพรรณ ปิติวัชชัย. ผ้าอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2516.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "สถาปัตยกรรมสกุลลำปางที่วัดปงยางคก." วารสารอาษา. 3, 4 (2518) :
หน้า 67-74.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ประเพณีการปลูกเรือน." ในเรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2521. หน้า 23-37.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ภูมิหลังทางวัฒนธรรม การสร้างบ้านแปงเมืองของพระเจ้ามังราย. วารสาร
เมืองโบราณ. 13, 3 (กค.-กย.2530) : หน้า

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." ในสถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "สังเขปความการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในภาคอีสาน." ในสถาปัตยกรรมอีสาน.
กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 79-95.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "เรือนไทยภาคเหนือ." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทฉลองรัตน์ จำกัด,
2536. หน้า

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ความสำคัญของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น." เอกสารประกอบการสัมมนาวิชา
การเรื่อง การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตย
กรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมษายน 2540.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่ง
พำนักอาศัยและเรือนล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง
การอนุรักษ์และฟื้นฟูสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. 13-18 พฤษภาคม 2540.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.

วิโรฒ ศรีสุโร. "การพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน." เอกสารการประชุมวิชาการ
เรื่อง เมืองและชุมชนโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 26-29 สิงหาคม
2529. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิโรฒ ศรีสุโร. "สมณะสถาปัตยกรรม." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530.
หน้า 109-115.

วิโรฒ ศรีสุโร. และธาดา สุทธิธรรม. "หลักบ้านในภาคอีสาน." ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534

วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. รายงานวิจัยเรื่อง ส่วนระดับของสถาปัตยกรรมอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. "เรือนไทยภาคอีสาน." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : บริษัททองรัตน์ จำกัด, 2536.

วิโรฒ ศรีสุโร. วิกฤตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในดินแดนอีสาน. วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 : หน้า 81-85.

วิโรฒ ศรีสุโร. "อาษาพาเที่ยว : ล่องน้ำอู ภูดอยเสียดฟ้า สุดทางพงสาลี." วารสารอาษา. พฤษภาคม-มิถุนายน 2538 : หน้า 112-115.

วิโรฒ ศรีสุโร. "วิถีไทย : อ้าวอ้อยหรือโง่อ้อย." วารสารอาษา. กรกฎาคม-สิงหาคม 2538 : หน้า 45-46.

วิโรฒ ศรีสุโร. "วัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา." วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง. 3, 1 (มค.-เมย.2538).

วิโรฒ ศรีสุโร. "รายงานการเดินทางเชื่อมมิตรภาพสถาปนิกไทย-ลาว ณ นครเวียงจันทน์ และนครหลวงพระบาง." วารสารอาษา. มกราคม 2540 : หน้า 54-61.

วิโรฒ ศรีสุโร. "รายงานการเดินทางเชื่อมมิตรภาพสถาปนิกไทย-ลาว ณ นครเวียงจันทน์ และนครหลวงพระบาง." วารสารอาษา. กุมภาพันธ์ 2540 : หน้า 38-44.

วิโรฒ ศรีสุโร. "สถาปัตยกรรมกลุ่มสายวัฒนธรรมไต-ลาว. ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. ชาติอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส จำกัด, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. บ้านไทยภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : บริษัทหลักทรัพย์กองทุนรวมจำกัด (มหาชน) จัดพิมพ์, มปป.

วิโรฒ ศรีสุโร. การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาศิลปะพื้นถิ่นอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มปป.

ศรีศักร วัลลิโภดม. "วัฒนธรรมสิบสองพันนา." วารสารเมืองโบราณ. 15, 3 (กค.-กย.2532). หน้า 27-42.

ศรีศักร วัลลิโภดม และปราณี วงษ์เทศ. จ้วง : พี่น้องเผ่าไทยเก่าแก่ที่สุด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
เรือนแก้วการพิมพ์, 2536.

ศศิวรรณ เขียวยิ่ง. ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่. 2539.

ศิลป์ พีระศรี. เครื่องไม้จำหลัก. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2540.

ศิลปากร, กรม, กองโบราณคดี. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานในภาคเหนือ. กรมศิลปากร (จัด
พิมพ์), 2525.

ศิลปากร, กรม. ชนวนาน. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ จำกัด, 2530.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรม. การสำรวจแหล่งประติมากรรม
เล่ม 1 (ภาคเหนือตอนบน). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังและประติมากรรม. การสำรวจแหล่งประติมากรรม
เล่ม 2 (ภาคเหนือตอนบน). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. ฝายอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม. วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2539.

ศิลปากร, กรม. เอกลักษณ์ไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : บริษัทกราฟิคฟอร์เมท (ไทย
แลนด์) จำกัด, 2540.

สงวน รอดบุญ. ศิลปกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2529.

สน สีมাত্রัง. "จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว." ใน ศิลปล้านนาไทย ที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นาย
จรงัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์. วัดเทพศิรินทราวาส : 26 มีนาคม, 2521.

สน สีมাত্রัง. โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังล้านนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, มปป.

สนไชย ฤทธิโชติ. เครื่องไม้ไผ่-หวาย. 2539.

สมคิด พรหมจ้อย. "เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้." เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ประวัติ
ศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไทย. 7-9 มิถุนายน 2540. สกว. :
เชียงใหม่.

สมชาย นิลอาชี. "เรือนโง้ง บ้านโง้ง ตำบลสระยายโสม อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี." สาร
นิพนธ์ประกาศนียบัตรชั้นสูง สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519

สมชาย นิลอาธิ. "เสาข้าว" ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 147-154.

สมชาย นิลอาธิ. เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย. ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2539. หน้า 137-140.

สมพงษ์ คันธสายบัว. "ภาพเขียนสีภายในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง." ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

สมพงษ์ ฝ่ายจำปา. "ลีลาลาว." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 16, 9 (กค.2538) : หน้า 136-139.

สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไต(ไทยใหญ่)." เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไต. 7-9 มิถุนายน 2540. สกว : เชียงใหม่.

สมหมาย เปรมจิตต์, กมล ศรีวิชัยนันท์ และสุรสิงห์สำรวจ จิมพะเนา. พระเจดีย์ในลานนาไทย : งานวิเคราะห์และอนุรักษ์ศิลปและสถาปัตยกรรมลานนาไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

สมใจ นิ่มเล็ก. "เรือนไทยและเรือนชาวเขาบางเผ่า." วารสารหน้าจั่ว. เล่มที่ 2 (ปีการศึกษา 2525) : หน้า 1-10.

สมใจ นิ่มเล็ก. "เรือนเครื่องผูก." วารสารหน้าจั่ว. เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2536): หน้า 247-268.

สมใจ นิ่มเล็ก. เรือนเครื่องผูก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.

สมโชติ อ๋องสกุล. "เชียงใหม่ 700 ปี รูปธรรมพื้นอำนาจท้องถิ่น." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 15, 9 (กค.2537) : หน้า 76-91.

สมโชติ อ๋องสกุล. "ผังเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

สมโชติ อ๋องสกุล. "รอยอดีตบน"สายคือเมือง"700 ปี ช่วงหลวงช่วงเมือง" วารสารศิลปวัฒนธรรม. 17, 7 (พฤษภาคม) : 62-103.

สมัย สุทธิธรรม. น่าน : ถิ่นทองของไทย. 2539.

สว่าง เลิศฤทธิ์. เรื่องครั้งเก่าก่อน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2532.

สันติ เล็กสุขุม. ความงามกับความหมายของปูนปั้นวัดเจ้ายอดเมืองเชียงใหม่. วารสารเมืองโบราณ. 17, 2 (เมย.-มิย. 2534) : หน้า 76-81.

สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะภาคเหนือ : ทรัพยากรชัย-ล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2538.
สามารถ จันทรแจ่ม. "หุ่นขี้ผึ้ง, ศิลปะชื่อแปลก." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 16, 9 (กค.2538) :
หน้า 31-32.

สามารถ สิริเวชพันธ์. วิหารโถง ชุ่มโขง สกุลช่างลำปาง. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ :
หน่วยพิมพ์เอกสารวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524.

สามารถ สิริเวชพันธ์ ธีรธานนท์. สถาปัตยกรรมไทลื้อในเขตจังหวัดน่าน. สถาบันวิจัย
สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (จัดพิมพ์), 2530.

สามารถ สิริเวชพันธ์. สมพงษ์ ชิวสันต์, เลียม ธีรธานนท์. สถาปัตยกรรมพะเยาและน่าน.
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (จัดพิมพ์), 2531.

สามารถ สิริเวชพันธ์. "วิเคราะห์สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารอาษา. 21 (กย.-ตค.2534) :
หน้า 62-68.

สามารถ สิริเวชพันธ์. "วิเคราะห์สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารอาษา. 22 (พย.-ธค.2534) :
หน้า 64-73.

สายสุรีย์ สุขนคร. อีตลิลสอง-อีสานของเรา. กรุงเทพฯ : เอส.ซี.พับลิเคชั่น, 2528.

สีลา วีระวงศ์ (สมหมาย เปรมจิตต์ แปล). ประวัติศาสตร์ลาว. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (บรรณาธิการ). วันภูมิทร์และวัดหนองบัว. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์พล
ชัย, 2529.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "เปิดแหล่งอารยธรรมโลกที่อีสาน." วารสารศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2530.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "กำเนิดเมืองเชียงใหม่ ไทยทั้งดุ้นจริงๆ หรือ." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 15, 9 (ก
ค.2537) : หน้า 11-20.

สุตภณ จังกาจิตต์. "พระพุทธศาสนานาฬายานในล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมงานา
ชาติ ไทยศึกษาครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

สุมาลย์ โทมัส. รายงานการวิจัยเรื่องผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดี
ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

- สุนทร ตุลยะสุข. "ชุมชนชนบทและบ้านชนบทในภาคอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 29-77.
- สุนัย ณ อุบล และ สมชาย นิลอาธิ. "ผ้าทอเมืองอุบล." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 13, 9 (กรกฎาคม 2535).
- สุรพล ดำริห์กุล. แผ่นดินล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2539.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. "การบูรณะพระบรมธาตุศรีจอมทอง และข้อสังเกตบางประการ." วารสารเมืองโบราณ. 17, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2534) : หน้า 117-125.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. "ราชายตนเจดีย์ ? ที่วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) เชียงใหม่." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 14, 3 (มค.2536) : หน้า 162-165.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, มล. "การอนุรักษ์โบราณสถานและวัดในจังหวัดเชียงใหม่." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. "ถนนซูเปอร์ไฮเวย์กับวัดเจ็ดยอด." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 14, 3 (มค.2536) : หน้า 158-165.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. เวียงกุมกาม : การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณในล้านนา. 2537.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุฟ, 2539.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. พื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิด : ประชุมพงศาวดารฉบับราษฎร์ภาคที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุฟ, 2539.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. "ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร. "เทศกาลร้องเพลงของชาวจังหวัดอุทัย." วารสารเมืองโบราณ. 13, 3 (กค.-กย. 2530) : หน้า
- สิทธิพร ณ นครพนม. "พระธาตุบังพวน ล้ำค่าควรเมืองหนองคาย." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 16, 10 (สค. 2538) : หน้า 165-166.
- สิทธิพร ณ นครพนม. "เพิ่มเติมประวัติศาสตร์ลาวของมหาสิลา วีระวงศ์." วารสารศิลปวัฒนธรรม. 18, 8 (มิถุนายน 2540) : หน้า 69-73.

- สุวิทย์ จิระมณี. "ประเพณี คติความเชื่อถือมีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 1-7.
- สุวิทย์ จิระมณี. สิมพื้นถิ่นอีสานตอนกลาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทย.. วารสารอาษา. 2 (2506).
- เสนอ นิลเดช. "วัดพันเตา." วารสารอาษา. 2 (2511) : หน้า 69-71.
- เสนอ นิลเดช. "วัดพระธาตุลำปางหลวง." อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษม จีระพันธ์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 25 กันยายน 2515. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2515. หน้า 55-58.
- เสนอ นิลเดช. "วัดพันเตา." อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษม จีระพันธ์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 25 กันยายน 2515. นครหลวงกรุงเทพ ธนบุรี : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2515. หน้า 55-58.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทยลื้อ." ใน ศิลปนานาชาติไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 197-202.
- เสนอ นิลเดช. "ภาพชุดศิลปนานาชาติไทย." ใน ศิลปนานาชาติไทย. หนังสือที่ระลึกในงานฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 51-136.
- เสนอ นิลเดช. "เรือนไทยโบราณทางภาคเหนือ." ใน ศิลปนานาชาติไทย. หนังสือที่ระลึกในงาน ฌาปนกิจ นายจรงรัก และนางทิพย์ พงศ์พิพัฒน์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพฯ : 26 มีนาคม 2521. : หน้า 173-196
- เสนอ นิลเดช. "ศิลปสถาปัตยกรรมเชียงใหม่." ใน ศิลปสถาปัตยกรรมไทย. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ 2526 : หน้า 87-117.
- เสนอ นิลเดช. ศิลปะสถาปัตยกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, บำรุงนุกุลกิจ, 2526.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย และ สุตารา สุขฉายา. "เงาอดีตที่ลึบสองปันนา." วารสารสารคดี. 5, 52 (มิถุนายน 2532) : หน้า 54-62.

แสงว มาละแซม. คนยongย้ายแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เสรีयरโกเศศ. ปลุกเรือน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2539.

เสาวลักษณ์ พงษธา. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคอีสาน." วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 : หน้า 57-63.

สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตสถาน. วิหารจามเทวี วัดปงยางคก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2530.

หลี่ ฟู เซิน, ฉิน เซียน อาน, ฟาน ซิ ซื่อ (เขียน) หลิง หยวนหลิง (แปล) รัตนพร เศรษฐกุล (บรรณาธิการ). ชาวจ้วง. กรุงเทพฯ : สุริวงศบุคเซ็นเตอร์, 2539.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "วัดอินทราวาส และวัดหางดง." วารสารอาษา. 1, 2 (ธค.2515) : หน้า 48-54.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "เรือนล้านนา หมู่บ้านสแห่ง และเรือนนายอ่อน." วารสารอาษา. 3, 4 (2518) : หน้า 61-66.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "เรือนไทยในภาคเหนือ." ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2519. หน้า 29-53.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน." ใน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, 2530. หน้า 197-210.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 7 (ปีการศึกษา 2530) : หน้า 21-48.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. "สภาพล้านนาศึกษา : สถาปัตยกรรมล้านนา." วารสารหน้าจั่ว ฉบับที่ 11 (ปีการศึกษา 2534) : หน้า 56-86.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และ วิวัฒน์ เตมียพันธ์. เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อภิรักษ์ บัวหนักดี. "ไหว้พระเวียงแพร์ ขึ้นขอแะ แห่กินสลาก." วารสาร อสท. 33, 4 (พฤศจิกายน 2535) " หน้า 38-52.

- อรศิริ ปาณินท์. "ตลาดพื้นบ้านล้านนา." ใน วารสารหน้าจั่ว เล่มที่ 3 (ปีการศึกษา 2526) : หน้า 231-246.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 วัดในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 3 วัดในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. "การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด : วัดในภาคอีสาน." วารสารหน้าจั่ว. ฉบับที่ 7 (ปีการศึกษา 2530) : หน้า 49-79.
- อรศิริ ปาณินท์. "กล่าวถึงวัดบ้านดิน สิบสองพันนาอีกครั้ง." วารสารหน้าจั่ว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10 (2533) : หน้า 37-55.
- อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านจีนฮ่อ อำเภอปาย แม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. กรกฎาคม 2537 : หน้า 76-80.
- อรศิริ ปาณินท์. "วัฒนธรรมของคนหลายกลุ่มที่บ้านแม่สามแลบ." วารสารอาษา. กันยายน 2537 : หน้า 92-99.
- อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านลัวะ แม่ละอูบ จังหวัดเชียงใหม่." วารสารอาษา. กันยายน 2537 : หน้า 92-95.
- อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านและบ้านไต (ไทใหญ่) ที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. ตุลาคม 2537 : หน้า 84-93.
- อรศิริ ปาณินท์. "หมู่บ้านไต (ไทใหญ่) ที่บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. พฤศจิกายน 2537 : หน้า 96-107.
- อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไตลื้อ สิบสองพันนา." วารสารอาษา. ธันวาคม 2537 : หน้า 84-95.
- อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไตลื้อ ที่บ้านปางสา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน." วารสารอาษา. มกราคม-กุมภาพันธ์ 2538 : หน้า 92-104.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไทรยวน ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่." วารสารอาษา. (มีนาคม-เมษายน 2538) : หน้า 102-110.

อรศิริ ปาณินท์. "บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น." กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อรศิริ ปาณินท์. "สถาปัตยกรรมใด." กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประชาชน, 2539.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. รายงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอน และบริเวณเกี่ยวเนื่อง. กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. "การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง." วารสารหน้าจั่ว. ฉบับที่ 13 (ปีการศึกษา 2538-2539) : หน้า 117-172.

อรศิริ ปาณินท์. "อิทธิพลของวัฒนธรรมในงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติ เรื่อง วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์-ความคล้ายคลึงในวิถีชีวิต. 26-28 มิถุนายน 2539. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. วัดร้างในเวียงเชียงใหม่. 2539.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ ศรีเลา เกษพรหม. "พระพุทธรูปแนวคิดของล้านนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6 (14-17 ตุลาคม 2539) เชียงใหม่ : หน้า 1-26.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. ผ้าไทยในวิถีชีวิตไทยกูย ไทยเขมร. สุรินทร์:ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2536.

อัน นิมมานเหมินท์. "เรือนไทย." วารสารอาษา. 2, 2506.

อัน นิมมานเหมินท์. "เรือนไทยแบบดั้งเดิม." วารสารอาษา. 2, 2511 : หน้า 69-71.

อ้ายคาง. "การศึกษาเบื้องต้นเรื่องประวัติพุทธศาสนาสิบสองปันนา." เอกสารประกอบการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.

เอนก บุญภักดี. เครื่องจักรสานด้วยไม้ไผ่. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2526.

อุดม บัวศรี. "เขื่อนอีสาน." วารสารอาษา. 9 (มค.-กพ.2532) : หน้า 61-67.

อุดม สมพร. ผ้าจกไทย-ฮวน-ราชบุรี. 2540.

- อุษณีย์ ธงไชย. "เส้นทางของน้ำต้นแห่งบ้านเหมืองกง." วารสารศิลปวัฒนธรรม 16, 9 (กค. 2538) : หน้า 202-209.
- อุษณีย์ ธงไชย. "ศาสนากับการเมืองล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย." เอกสารประกอบการประชุม นานาชาติ ไทยศึกษา ครั้งที่ 6. 14-17 ตุลาคม 2539. เชียงใหม่.
- โสภาส วัลลิภากร. "สถาปัตยกรรมลานนาร่วมสมัยรัตนโกสินทร์." วารสารอาษา. 11, 7 (กพ.2526) : หน้า 109-112.
- ฮันท์ เพนธ์. ประวัติความเป็นมาของล้านนาไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม, 2526.
- ฤทัย ใจจงรัก. "เยี่ยมหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน." วารสารอาษา. 4, (2520) : หน้า 26-33.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 2 (กย.2525) : หน้า 112-119.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 3 (ตค.2525) : หน้า 74-77.
- _____. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." วารสารอาษา. 11, 7 (กพ.2526) : หน้า 125-127.
- Alec Gordon. "Thai Historical Mural Paintings of Women as Evidence of Change in Thai Society." In Proceeding of the 6 th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Amara Prasitthratsint. "A Comparative Study of the Thai and Zuang Kinship Systems." In Proceeding of the 4 th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Aimya King Gohain. "The Tai-phake of Assam; A Comparative Study of their Culture." In Proceeding of the 6 th International Conference on Thai Studies. Chiangumai. (14-17 October), 1996.
- An Chunyang and Lui Bohua. Where the Dai Pople Live. Beijing : Dalian Printing House, 1985.
- Bell Barry and Team. Mae Hong Son'95 : Development and Cultural Ecology. Canada : Carleton University School of Architecture, 1995.
- Cheah Yanchong. "More Thoughts on the Ancient Culture of the Tai Peole." In Proceeding of the 4 th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990

- Chen Jianming. "The Dai's Primitive Taboos as a Mosaic." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Cheng Ruiyao. "On Tattoo of the Dai Nationality." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Dao Guodong. "Aesthetic Standards and Life Customs of the Dai People." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Dumaray, Jacques. The House in South-East Asia. Michael Smiths, trans. and ed., Singapore : Oxford University Press, 1987.
- Haaqensen, Hans. "Ban Mae Mai, A Northern Thai Village : A Socio-Architectural Case Study." In Lampang Report, Soren Egerrod and Per Sorensen, eds. Bangkok : Craftman Press, 1976.
- He Siqiang. "On the Rice and Bamboo in Dai Culture." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Henriksen, Merete Aagaard. "A Prehinary Note on Some Northern Thai Woren Patterns." In Lampang Report. Soren Egerrod and Per Sorensen, eds. Bangkek : Craftman Press, 1976.
- Howard, Michael. "Identity and Tiradional and Traditional Based Tai Textiles in Comtemporary Thai Society." In Proceeding of the 6th Intenational Conferecnce on Thai Studies. Chiamgmai. (14-17 October), 1996.
- Hu Hau Sheng. The Nauzhao's Culture in Architecture and Its Comparison to the Architectural Style of the Dai Nationality." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Huang Hui Kun. "A Research on Ancient "Siam-Dai" Kingdom." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990

- Joya Boragohain. "The Transition of a Traditional Tai Society : A Case Study of the Tai Aitions." In Proceeding of the 2nd International Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Joya Boragohain. "Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of North-East India." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990
- Krisri Nimmanahaeminda. "Ham Yon, the Magic Testicle." in the Kamthieng House : An Introduction. Bangkok : the Siam Society, 1966.
- Kumpheng Tipmoondali. "A Few Features on the Communal of Rice Field System of the Thai Minority in Huaphaan Province of P.D.R.Lao." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Kwyatt, David. "Palm-leaf Manuscripts and Historical Writing in Premodern Northern Thailand." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Le Ngoc Tang. "Traditional Clothing of the Thais Living in Vietnam." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Le Sy Giao. "About Some Customs of Water Use of Thai People in Vietnam (in Comparison with Thai people in Thailand.)" In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Liangwen, Zhu. The Dai or the Tai and their Architecture & Customs in South China. Bangkok : Aksorn Samphan, 1992.
- Lisec Albert. "Chiangtung : Important Place Names and Ternns." In Chiangtung. Chiagmai : Mingmaung Print, 1994.

- Lui Yan. "South-Spreading Buddhism and Traditional Culture of the Dai." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Maul, Robert Bruce. "Comment on the History and Culture of Haripunchai." In Proceeding of the 2nd International Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Naenna, Patricia Cheesman. *Costume and Culture : Vanishing Textiles of some of the Tai groups in Laos P.D.R.* Bangkok : Amarin Printing Group, 1990.
- Ngo Von Doanh. "Relations Between Vietnamese and Thailand Arts in the Ancient Times." In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Nitaya Onazawa. "Marriage and Transaction of the Black Tai in Petchburi." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Nyberg, Tore. "Position of Temples in Chiangmai and Lampang : A Contribution to the interpretation of City Plans." In Lampang Report. Soren Egerrod and Per Sorenson, eds. Bangkok : Craftman Press, 1976.
- Ornsiri Panin. "The Study for the Conservation of Tourism Attraction in Maehongson and It's Vicinity : Case Study of Ban-Maung-Pon." In Proceeding of the 6th International Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Ornsiri Panin. "Thai Vernacular Architecture." In Proceeding of the International Conference on Conservation and Revitalization of Vernacular Architecture. Bangkok. (13-18 May), 1997.
- Ottome Klein Hutheesing. "How Does a "Tai" Spirit Come to Be on A Lisu Home Altar. In Proceeding of the 4th International Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.

- Patricia Chcesman Naenna. "Change as the Method of Identification and Dating of Tai Textiles." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Penth Hans. "Inscriptions and Images on the Pra Maha That in Lamphun." In Proceeding of the 2nd Intenational Conference on Thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Penth Hans. "The Date of Wat Bang Sanuk Inscription." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Piriya Krairiksh. "The Earliest Datable Buddha Image of Lan Na Thai." In Proceeding of the 2nd Intenational Conference on thai Studies. Bangkok. (22-24 August), 1984.
- Pham Nhu Cuong. "Role and Place of Tay Thai Inhabitants in Vietnam." In Proceeding of the 4th Intenational Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.
- Phasook Indra wooth. "The Ancient Civilization in Lamphun Province Prior to the Mid 13th Century Based on the Archeological Evidence." In Proceeding of the 6th Intenational Conference on Thai Studies. Chiangmai. (14-17 October), 1996.
- Phookan, M.N. and Singh T. Shyamacharan. "A Comparative Study on Some Thai Group of People of Assam, India." In Proceeding of the 4th Intenational Conference on Thai Studies. Kunming. (11-13 May), 1990.